

Kostnads- och tidredovisning för miljöprövningsdelegationerna åren 2006–2007

År 2006

Länsstyrelse (årsarbetskraft)	Ordförande	Sakkunnig	Handläggare	Administration	Overhead	Totalkostnad (total åa)
Stockholm(åa)	717 000 (1,00)	567 000 (1,00)	1 703 000 (3,25)	56 000 (0,15)	1 543 500	4 586 500 (5,40)
Uppsala (åa)	89 639 (0,25)	64 664 (0,23)	672 999 (1,60)	- ¹	322 647	1 149 949 (2,08)
Södermanland (åa)	225 000 (0,75)	112 000 (1,00)	600 000 (1,10)	3 000 (0,00)	419 600	1 359 600 (2,85)
Östergötland (åa)	234 215 (0,22)	625 426 (0,65)	1 818 486 (2,48)	185 397 (0,33)	998 034	3 861 558 (3,68)
Jönköping (åa)	107 956 (0,15)	202 097 (0,34)	1 308 433 (2,90)	43 962 (0,10)	748 102	2 410 550 (3,49)
Kronoberg (åa)	54 470 (0,08)	45 190 (0,06)	1 450 060 (2,04)	13 010 (0,02)	702 090	2 264 820 (2,20)
Kalmar (åa)	171 199 (0,24)	243 416 (0,39)	849 730 (1,77)	104 561 (0,19)	520 184	1 889 090 (2,59)
Gotland (åa)	270 000 (0,31)	115 200 (0,22)	622 750 (1,33)	22 500 (0,05)	463 702	1 494 152 (1,91)
Blekinge (åa)	157 000 (0,19)	121 000 (0,20)	1 090 000 (2,12)	141 000(0,34)	664 710	2 173 710 (2,85)
Skåne (åa)	628 887 (1,01)	812 046 (0,94)	2 386 988 (4,88)	273 920 (0,73)	1 599 718	5 701 559 (7,56)
Halland (åa)	64 240 (0,10)	151 788 (0,20)	1 252 101 (2,56)	-	710 574	2 178 703 (2,86)
Västra Götaland (åa)	839 504 (1,20)	579 108 (1,00)	3 037 171 (5,60)	153 680 (0,40)	2 484 500	7 093 963 (8,20)
Värmland (åa)	27 000 (0,10)	85 000 (0,10)	755 000 (1,50)	28 000 (0,10)	340 000	1 235 000 (1,80)
Örebro (åa)	242 659 (0,37)	358 775 (0,66)	895 869 (1,84)	9 284 (0,02)	587 568	2 094 155 (2,89)
Västmanland (åa)	60 850 (0,10)	80 639 (0,15)	657 441 (1,35)	13 361 (0,05)	310 750	1 123 041 (1,65)
Dalarna (åa)	156 000 (0,27)	200 000 (0,40)	584 000 (1,21)	42 000 (0,11)	426 000	1 408 000 (1,99)
Gävleborg (åa)	42 500 (0,10)	75 000 (0,25)	740 000 (1,50)	17 500 (0,05)	332 500	1 207 500 (1,90)
Västernorrland (åa)	169 000 (0,20)	232 000 (0,40)	1 229 000 (2,40)	49 000 (0,10)	655 000	2 334 000 (3,10)
Jämtland (åa)	17 570 (0,02)	99 919 (0,21)	301 204 (0,67)	5 215 (0,01)	131 410	555 318 (0,91)
Västerbotten (åa)	45 000 (0,05)	680 000 (1,33)	1 195 000 (2,75)	-	798 000	2 718 000 (4,13)
Norrbottnen (åa)	116 000 (0,15)	231 000 (0,31)	1 077 000 (2,30)	45 000 (0,11)	555 360	2 024 360 (2,87)
Totalkostnad	4 435 689	5 681 268	24 226 232	1 206 390	15 313 949	50 863 528 kr
(total åa)	(6,86)	(10,04)	(47,15)	(2,86)		(66,91)

¹ Ingen uppgift.

År 2007

Länsstyrelse (årsarbetskraft)	Ordförande	Sakkunnig	Handläggare	Administration	Overhead	Totalkostnad (total åa)
Stockholm (åa)	728 000 (1,00)	603 000 (1,00)	2 290 000 (4,00)	67 000 (0,15)	1 659 600	5 347 600 (6,15)
Uppsala (åa)	137 713 (0,38)	98 848 (0,33)	1 054 017 (2,47)	- ¹	503 325	1 793 903 (3,18)
Södermanland (åa)	240 000 (0,75)	82 500 (1,00)	600 000 (1,10)	4 500 (0,00)	365 750	1 292 750 (2,85)
Östergötland (åa)	328 012 (0,31)	563 254 (0,59)	1 791 765 (2,60)	190 274 (0,34)	992 870	3 866 175 (3,84)
Jönköping (åa)	119 573 (0,17)	175 218 (0,28)	1 149 431 (2,50)	43 962 (0,10)	669 683	2 157 867 (3,05)
Kronoberg (åa)	58 640 (0,08)	52 400 (0,07)	1 450 280 (1,98)	15 280 (0,02)	643 970	2 220 570 (2,15)
Kalmar (åa)	159 360 (0,21)	261 852 (0,44)	1 288 970 (2,83)	-	615 666	2 325 848 (3,48)
Gotland (åa)	270 000 (0,31)	115 200 (0,22)	622 750 (1,33)	22 500 (0,05)	463 702	1 494 152 (1,91)
Blekinge (åa)	165 000 (0,18)	176 000 (0,29)	1 427 000 (2,70)	202 000 (0,46)	771 182	2 741 182 (3,63)
Skåne (åa)	634 740 (1,00)	456 023 (0,88)	2 698 706 (5,33)	273 920 (0,73)	1 584 722	5 648 111 (7,94)
Halland (åa)	201 708 (0,26)	166 982 (0,23)	1 528 624 (3,18)	-	899 327	2 796 641 (3,67)
Västra Götaland (åa)	867 672 (1,20)	599 792 (1,00)	3 028 586 (5,40)	129 078 (0,30)	2 640 648	7 265 776 (7,90)
Värmland (åa)	51 000 (0,10)	78 000 (0,10)	783 000 (1,50)	43 000 (0,10)	383 000	1 338 000 (1,80)
Örebro (åa)	242 659 (0,38)	358 774 (0,67)	895 870 (1,84)	9 284 (0,03)	587 569	2 094 156 (2,92)
Västmanland (åa)	60 850 (0,10)	80 640 (0,15)	657 442 (1,35)	13 361 (0,05)	310 750	1 123 043 (1,65)
Dalarna (åa)	108 000 (0,15)	254 000 (0,49)	797 000 (1,66)	9 000 (0,02)	472 000	1 640 000 (2,32)
Gävleborg (åa)	42 500 (0,10)	75 000 (0,25)	740 000 (1,50)	17 500 (0,05)	332 500	1 207 500 (1,90)
Västernorrland (åa)	191 000 (0,25)	198 000 (0,30)	902 000 (1,80)	80 000 (0,20)	521 000	1 892 000 (2,55)
Jämtland (åa)	189 448 (0,08)	169 014 (0,30)	432 820 (0,92)	4 719 (0,00)	246 760	1 042 761 (1,30)
Västerbotten (åa)	66 000 (0,07)	747 000 (1,40)	886 000 (1,97)	35 000 (0,09)	829 000	2 563 000 (3,53)
Norrbottn (åa)	111 000 (0,14)	194 000 (0,28)	1 324 000 (2,60)	45 000 (0,11)	619 020	2 293 020 (3,13)
Totalkostnad (total åa)	4 972 875 (7,22)	5 505 497 (10,27)	26 348 261 (50,56)	1 205 378 (2,80)	16 112 044	54 144 055 (70,85)

¹ Ingen uppgift.

Måltillströmning till miljödomstolarna

Miljödomstol (MD)	Fastighetsdomstol (FD)	1	2	3	4	5	6	7	8
NACKA									
	Nacka TR				241				
	Uppsala TR				25				
	Eskilstuna TR				1				
	Nyköpings TR				22				
	Örebro TR				24				
	Västmanlands TR				30				
Summa		447	103	23	343	524	118	1 352	+664
VÄXJÖ									
	Linköpings TR				22				
	Jönköpings TR				15				
	Växjö TR				11				
	Kalmar TR				31				
	Blekinge TR				15				
	Gotlands TR				11				
	Malmö TR				70				
Summa		504	74	16	175	575	91	1 287	+772
VÄNERSBORG									
	Halmstad TR				38				
	Göteborgs TR				101				
	Vänerns TR				34				
	Mariestads TR				6				
	Värmlands TR				22				
Summa		383	90	20	201	502	60	1 076	+659

Miljödomstol (MD)	Fastighetsdomstol (FD)	1	2	3	4	5	6	7	8
ÖSTERSUND									
	Gävle TR				25				
	Sundsvalls TR				0				
	Ångermanlands TR				20				
	Östersunds TR				29				
	Falu TR				34				
Summa		164	44	10	108	157	20	415	+222
UMEÅ									
	Umeå TR				27				
	Luleå TR				59				
Summa		160	53	12	86	64	9	278	+91
Summa totalt		1 658	364	81	913	1 822	298	4 408	+2 408

Kolumner

1. Inkomna mål i genomsnitt hos miljödomstolarna¹ under åren 2005–2007. Siffrorna utvisar det totala antalet inkomna mål, dvs. miljömål i första instans, överklagade mål och miljöärenden.
2. Beräknat antal mål som flyttas från miljödomstolarna till Koncessionsnämnderna.
3. Beräknat antal överklagade mål om A-verksamheter och vattenverksamheter från Koncessionsnämnderna till miljödomstolarna efter det att en nedflyttning (kolumn 2) skett. Antalet överklagade mål är beräknat på ett genomsnitt av inkomna mål i Miljööverdomstolen för åren 2005–2007 (81 mål) som sedan fördelats proportionellt på respektive miljödomstol. Nacka har tilldelats 28 procent (23 mål) av de överklagade målen, Växjö 20 procent (16 mål), Vänerborg 25 procent (20 mål), Östersund 12 procent (10 mål) och Umeå 15 procent (12 mål). I tabellen har inte hänsyn tagits till den förändring som utredningens förslag i SOU 2008:31 avseende miljödomstolarnas domkretsar medför. Förändringen medför att miljödomstolen i Nacka får ett något mindre antal överklagade mål och miljödomstolarna i Växjö och Östersund får en motsvarande ökning.

¹ Statistiken är inhämtad från DV för respektive miljödomstol för åren 2005–2007.

4. Inkomna mål i genomsnitt hos fastighetsdomstolarna under åren 2005–2007.² I beräkningen har avdrag gjorts för arrendemål och mål om klander enligt samfällighetslagen som enligt utredningens förslag flyttas till tingsrätterna.
5. Inkomna PBL-mål i genomsnitt hos länsrätterna under åren 2005–2007³ som förs till respektive miljödomstol. I tabellen har viss justering gjorts med hänsyn till att förslaget i SOU 2008:31 medför att de PBL-mål som härrör från Dalarnas län förs från miljödomstolen vid Nacka tingsrätt till miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt och på motsvarande sätt de mål som härrör från Gotlands län förs från miljödomstolen vid Nacka tingsrätt till miljödomstolen vid Växjö tingsrätt.
6. Inkomna ärenden i genomsnitt hos regeringen under åren 2005–2007⁴ avseende rättsverkande planer (detaljplan, områdesbestämmelser och fastighetsplaner).
7. Det totalt beräknade antalet inkomna mål till respektive miljödomstol. Utgångspunkten för denna beräkning är att samtliga ansökningsmål avseende A-verksamheter och vattenverksamheter (kolumn 2) flyttas från miljödomstolarna och att ungefär 20 procent av dessa mål överklagas från Koncessionsnämnderna (kolumn 3). Vidare tillkommer fastighetsmål från fastighetsdomstolar som är belägna inom den egna miljödomstolens domsområde (kolumn 4), PBL-mål (kolumn 5) samt de ärenden från regeringen som förs till miljödomstolen.
8. Total ökning av antal mål till miljödomstolarna. Resultatet tas fram med utgångspunkt i det totalt beräknade antalet inkomna mål till respektive miljödomstol (kolumn 7), med avdrag för de miljömål domstolen har i dag (kolumn 1) och med avdrag för den egna miljödomstolens fastighetsmål.

² Statistiken är inhämtad från DV för respektive fastighetsdomstol för åren 2005–2007.

³ Statistiken är inhämtad från DV för respektive länsrätt för åren 2005–2007.

⁴ Statistiken är inhämtad från Miljödepartementet för åren 2005–2007.

Mållströmning till Miljööverdomstolen

Beräkningsunderlag

PBL-mål

Kammarrätterna fick under åren 2005–2007 in i genomsnitt 759 PBL-mål per år.

Vid en uppskattning av antalet inkommande mål till Miljööverdomstolen måste hänsyn också tas till de planärenden som i dag överklagas från länsstyrelsen till regeringen och som genom den nya instansordningen överklagas från länsstyrelsen till miljödomstol och därefter till Miljööverdomstolen. Denna ärendemängd är svår att uppskatta, men kan antas uppgå till i vart fall ca hälften av de planärenden som i genomsnitt kom in till regeringen under åren 2005–2007, dvs. ca 149 överklaganden.

Detta innebär att ungefär 908 PBL-mål kan förväntas överklagas till Miljööverdomstolen varje år.

Fastighetsmål

Under åren 2005–2007 överklagades i snitt 177 fastighetsmål per år till de sex hovrätterna. 56 mål (ca 30 %) prövas i dag av Svea hovrätt, varför målökningen blir 121 mål.

Miljömål

Under åren 2005–2007 inkom i genomsnitt 501 mål per år till Miljööverdomstolen.

Vid en beräkning av den totala ökningen av antalet mål till Miljööverdomstolen måste en korrigering göras för den minskning av antalet överklagade mål som föranleds av den ändrade instansordningen för A-verksamheter och vattenverksamheter.

Under åren 2005–2007 överklagades ungefär 81 ansökningsmål per år från miljödomstolarna till Miljööverdomstolen.

Av dessa 81 mål som således ska föras från Miljööverdomstolen kommer en viss del att överklagas efter det att en nedflyttning skett. För att beräkna antalet får en jämförelse göras med antalet överklaganden till Högsta domstolen. Under åren 2005–2007 inkom i genomsnitt 16 överklagade ansökningsmål (T-mål) till

Högsta domstolen. Av siffrorna kan således konstateras att ungefär 20 procent av de till Miljööverdomstolen överklagade ansökningsmålen överklagas vidare till Högsta domstolen. Detta medför att det av de nedflyttade 81 målen kommer att överklagas ungefär 16 mål per år och den totala minskningen blir 67 mål (81-67).

Total ökning av antalet mål till Miljööverdomstolen

Miljööverdomstolen tillförs	PBL-mål	+ 908
	F-mål	+ 121
Miljööverdomstolen minskar	Miljömål	- 67
	Totalt	+ 962 mål

Alternativt författningsförslag MPD

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

dels att 15–21 §§ samt rubriken närmast före 16 § ska ha följande lydelse,

dels att det i förordningen ska införas tre nya paragrafer, 15 a, 16 a och 18 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

För sådan *miljöprövningsdelegation*, vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 16–30 och 38–40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

För sådan vattenmyndighet och kampsportsdelegation som anges i 22–30 och 38–40 §§ ska det för organisationen och verksamheten finnas en särskild arbetsordning eller ett särskilt beslut.

15 a §

Ordföranden i sådan miljöprövningsnämnd som anges i 16–21 §§ ska besluta om en arbetsordning enligt 4 § myndighetsförordningen (2007:515).

Ordförande ska, när beslut

fattas enligt första stycket, samråda med ordförandena vid övriga miljöprövningsnämnder. Nämnderna ska samråda även i andra frågor av gemensamt slag.

Miljöprövningsnämnder

16 §

Inom varje länsstyrelse ska det finnas en miljöprövningsdelegation för prövning av följande ärenden som enligt miljöbalken ska prövas av länsstyrelsen:

1. ärenden om tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 8 § miljöbalken, och
2. ärenden enligt 24 kap. 3 och 5 §§ miljöbalken om återkallelse eller omprövning av tillstånd samt ändring eller upphävande av villkor eller andra bestämmelser i tillstånd om miljöfarlig verksamhet.

Prövning enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska för de ärenden som anges i 16 a § ske vid en miljöprövningsnämnd.

Miljöprövningsnämnder ska finnas vid Länsstyrelsen i Stockholms län med kansliort i Stockholm, vid Länsstyrelsen i Västerbottens län med kansliort i Umeå, vid Länsstyrelsen i Skåne län med kansliort i Malmö, vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län med kansliort i Göteborg och vid Länsstyrelsen i Jämtlands län med kansliort i Östersund.

Miljöprövningsnämndernas verksamhetsområde motsvarar miljödomstolarnas domkretsar på sätt som anges i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar.

16 a §

Miljöprövningsnämnden ska pröva ärenden enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet när det gäller

1. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för miljö-

farlig verksamhet enligt 9 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken,

2. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,

3. ansökan om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten,

4. åtgärder som avses i 7 kap. 1 § 2–5 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. fråga om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken, och

6. ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

17 §

Miljöprövningsdelegationen ska bestå av en ordförande och en miljöskakkunnig. För ordföranden ska det finnas ersättare.

Ordföranden i miljöprövningsdelegationen ska vara jurist med domarerfarenhet och ha särskild erfarenhet av miljöfrågor och andra frågor som behandlas i miljöbalken. Dessa krav gäller även för ordförandens ersättare.

En miljöskakkunnig ska ha teknisk eller naturvetenskaplig

Miljöprövningsnämnden ska bestå av en ordförande, ersättare för ordförande, tekniska ledamöter och sakkunniga.

Ordföranden i miljöprövningsnämnden ska vara lagfaren med utbildning eller erfarenhet inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet. Dessa krav gäller även för ersättare för ordföranden i nämnden.

De tekniska ledamöterna ska ha utbildning eller erfarenhet

utbildning och ha särskild erfarenhet av frågor om skydd för människors hälsa och miljön.

inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet.

De sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket samt, alltefter ärendets beskaffenhet, av industriell eller kommunal verksamhet.

18 §

Ordföranden och ersättare för ordföranden i en miljöprövningsdelegation utses av regeringen för en bestämd tid efter anmälan av landshövdingen.

Ordföranden samt ersättare för ordförande och tekniska ledamöter anställs tills vidare av regeringen.

Länsstyrelsen utser efter samråd med ordföranden så många miljösakkunniga som behövs för verksamheten.

18 a §

Vid prövningen av ärenden som avses i 16 a § består en miljöprövningsnämnd av en ordförande som ska vara jurist, en teknisk ledamot samt två sakkunniga ledamöter. Ytterligare en jurist får ingå i nämnden. Vid avgörande av ett ärende av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av två ledamöter, varav minst en ska vara jurist.

Vid förberedande åtgärder, vid prövning av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende, samt vid handläggning av överklagande av nämndens beslut får nämnden bestå av en ledamot som är jurist.

19 §

Ärenden vid miljöprövningsdelegationen bereds av anställda vid länsstyrelsen i samråd med ordföranden.

Ordföranden får ensam vidta förberedande åtgärder och meddela beslut om avskrivning. Beslut i övriga frågor fattas av ordföranden och den miljösak-kunnige gemensamt. Kan de inte enas gäller den mening som företräds av ordföranden.

Andra föredragande än ordföranden eller den miljösak-kunnige har inte rätt att delta i miljöprövningsdelegationens beslut.

Ärendena vid miljöprövningsnämnd bereds av anställda vid den länsstyrelse där nämnden har sin kansliort i samråd med ordföranden eller annan ledamot av nämnden som är jurist.

Personal som har till uppgift att bereda ärendena ska vara anställd av länsstyrelsen med placering vid miljöprövningsnämnden.

20 §

Vid tjänstgöring utanför miljöprövningsdelegationens verksamhet får ordföranden eller ersättare för ordföranden inte besluta i eller delta i handläggningen av ärenden som avser

1. yttranden till miljödomstol i mål som avses i 16 § och som i första instans prövas av miljödomstol,

2. tillsyn över miljöfarlig verksamhet som är tillståndspliktig enligt 9 kap. 6 § miljöbalken,

3. yttranden i ärenden enligt 17 kap. miljöbalken, och

4. sådan verksamhet som i övrigt kan komma att prövas av miljöprövningsdelegationen.

Vid tillämpning av 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) och 22 kap. 6 § miljöbalken får

Ordföranden, ersättare för ordförande, tekniska ledamöter och personal som har till uppgift att bereda ärendena vid miljöprövningsnämnd får inte utföra andra arbetsuppgifter hos länsstyrelsen än sådana som tillhör nämndens verksamhet.

Sakkunniga ledamöter som deltar i prövning av ärende får inte ha befattat sig med den verksamhet som är föremål för prövning i något annat sammanhang

ordföranden eller ersättare för ordföranden i miljöprövningsdelegationen inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart.

21 §

En miljösakkunnig får inte delta i handläggningen av ett ärende som avser efterlevnaden av ett tillståndsbeslut av miljöprövningsdelegationen om han eller hon har deltagit i tillståndsbeslutet.

Om ett beslut av miljöprövningsdelegationen överklagas, får en miljösakkunnig som deltagit i beslutet inte företräda länsstyrelsen inför miljödomstol som den enskildes motpart.

Protokoll ska föras över sammanträden där miljöprövningsdelegationen fattar beslut enligt 16 §. Ytterligare bestämmelser om förfarandet i miljöprövningsdelegationen finns i 19 kap. miljöbalken.

Bestämmelser om förfarandet i miljöprövningsnämnden finns i 19 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

Antalet mål om ersättnings- och tvångsfrågor i miljödomstolarna åren 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Ansökningsmål med ersättnings frågor	42	35	51	46	27
Fastigheter för vilka ersättning erbjudits eller yrkats	69	113	482	369	1168
Ansökningsmål med yrkanden om särskild tvångsrätt	4	6	4	9	7
Fastigheter mot vilka tvångsrätt har yrkats	111	24	31	45	23
Mål om oförutsedda skador	7	6	2	9	4
Fastigheter för vilka oförutsedda skador påtalats	6	7	1	9	8
Stämningssmål om tvångsrätt	0	0	0	0	0
Fastigheter mot vilka tvångsrätt yrkats i stämningssmålen	0	0	0	0	0
Mål om fastställande av vattenhushållningsbestämmelser	3	6	3	4	5
Ärenden om bidrag ur avgiftsmedel	35	25	23	34	26
Antalet fastigheter för vilka bidrag söktes	35	25	23	46	29

Finland – Huvuddragen i lagstiftning och prövningsorganisation

1 Inledning	672
2 Den finländska lagstiftningen.....	673
2.1 Grundlagen.....	673
2.2 Miljöskyddslagen	674
2.3 Vattenlagen.....	680
2.4 Markanvändnings- och bygglagen	684
2.5 Fastighetsbildningslagen	685
3 Myndighetsorganisationen.....	686
3.1 Den statliga miljöförvaltningen	686
3.2 Kommunernas miljöförvaltning.....	687
3.3 Miljötillståndsverken	688
3.4 Förvaltningsdomstolarna.....	690
3.5 Vasa förvaltningsdomstol.....	691
3.6 Högsta förvaltningsdomstolen	693
3.7 Jorddomstolarna	694

1 Inledning

Finland har en markanvändningslagstiftning som i de flesta avseenden är av senare datum än de svenska lagarna. Lagarna innehåller ett regelsystem som i sak företer betydande likheter med svensk rätt. Organisatoriskt föreligger däremot betydande skillnader. Denna bilaga innehåller en kort redogörelse för organisationen i Finland inom de områden som behandlas i detta betänkande.¹

Finland och Sverige tillhör det fåtal länder som har domstolar med en särskild inriktning på miljölagstiftningen.

I Europa finns det i de olika länderna vanligen både allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar.² De administrativa domstolarnas befogenheter varierar. I de flesta länderna är dessa domstolars uppgifter av kassatorisk natur. I vissa länder, som Frankrike, Tyskland och Spanien har domstolarna mer omfattande befogenheter. Danmark har inga särskilda förvaltningsdomstolar men väl förvaltningsrättsliga specialdomstolar inom olika områden. Inte heller Irland och Norge har särskilda förvaltningsdomstolar.

I de flesta länderna handlägger de allmänna domstolarna både civilmål och brottmål. I t.ex. Storbritannien, Tyskland och Spanien finns dock särskilda brottmålsdomstolar.

De flesta länderna i Europa har en särskild författningsdomstol, som inte tillhör den ordinarie domstolsorganisationen. I de länder som inte har en sådan domstol varierar domstolarnas möjligheter till lagprövning. De svenska och finländska bestämmelserna är i detta hänseende likartade.

I allmänhet finns inga särskilda miljödomstolar i Europa. Emellertid märks det i de länder som har särskilda förvaltningsdomstolar en utveckling mot att dessa domstolar blir specialiserade på miljölagstiftning eftersom praktiskt taget alla tvister mellan enskilda och samhället i miljöfrågor tillhör deras domäner. Specialiseringen kommer till uttryck på det viset att miljötvisterna handläggs på samma avdelning hos domstolen. Exempel på detta är Belgien, Tyskland, Nederländerna, Grekland och Finland.

Förutom i Sverige är det bara i Österrike som det finns en särskild miljödomstol. Benämningen på den österrikiska domstolen är Umweltsenat. Tillstånd till miljöfarlig verksamhet meddelas i

¹ Framställningen bygger i huvudsak på uppgifter hämtade från webbsidan www.finlex.fi och samtal med förvaltningsrådet Kari Kuusiniemi.

² Luc Lavrysen och Lien De Geyter, Rapport till EU *Forum of Judges for the Environment*, 2004.

Österrike av en enda myndighet i varje förbundsstat, Landesregierung, enligt den österrikiska lagen om miljöpåverkan. Besluten kan överklagas till den i sitt beslutsfattande fristående och självständiga Umweltsenat. Domstolen kan ta ställning till om ett tillstånd är förenligt med lagen och, i så fall, vilka villkor som ska gälla för tillståndet. Domstolens beslut kan överklagas till den högsta förvaltningsdomstolen.

I de flesta länderna handläggs skadeståndsmålen av de allmänna domstolarna. Antalet skadeståndsprocesser varierar mellan länderna. I Frankrike förekom under 2002 mer än 3 300 skadeståndsmål. Det finns dock inga allmänna domstolar som är specialiserade på miljömål.³

2 Den finländska lagstiftningen

Redogörelsen omfattar sådana lagar och föreskrifter som är intressanta vid jämförelse med miljöprocessutredningens uppdrag. Det bör anmärkas att det finns åtskilliga andra miljölagar än de som presenteras i denna framställning.

2.1 Grundlagen

Den finska grundlagen är från år 1999 (731/1999). Bland andra följande bestämmelser visar på grundläggande likheter i den svenska och den finländska lagstiftningen.

Var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. Det allmänna ska verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön. Alla har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter.

Allmänna domstolar är högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna. Förvaltningsdomstolar finns bara i två instanser.

³ Underlag för texten är den i fotnot 2 angivna rapporten. Det framgår av rapporten att de svenska miljödomstolarna uppfattas som specialdomstolar och inte som domstolar tillhörande den allmänna domstolsorganisationen.

Allmänna förvaltningsdomstolar är således högsta förvaltningsdomstolen och de regionala förvaltningsdomstolarna.

Den högsta domsrätten i tviste- och brottmål utövas av högsta domstolen och i förvaltningsmål av högsta förvaltningsdomstolen. De högsta domstolarna övervakar rättskipningen inom sina behörighetsområden och kan göra framställningar hos statsrådet om lagstiftningsåtgärder.

Till statens centralförvaltning hör utöver statsrådet och ministerierna ämbetsverk, inrättningar och andra organ. Staten kan dessutom ha regionala och lokala myndigheter. Om förvaltningen under riksdagen bestäms särskilt genom lag.

De allmänna grunderna för statsförvaltningens organ ska regleras genom lag, om deras uppgifter omfattar utövning av offentlig makt. Grunderna för statens regional- och lokalförvaltning ska likaså bestämmas genom lag. I övrigt kan bestämmelser om statsförvaltningens enheter utfärdas genom förordning.

Landskapet Åland har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland (1144/1991).

Finland är indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. De finländska kommunernas självstyrelse synes vara av något mer generell art än de svenska kommunernas. I den svenska regeringsformen, se 1 kap. 7 § regeringsformen, talas särskilt om den kommunala beskattningsrätten.

2.2 Miljöskyddslagen

Den finländska miljöskyddslagen är från år 2000 (86/2000). I svensk lagstiftning motsvarar den närmast 9 kap. miljöbalken.

Tillståndsplikt

Statliga tillståndsmyndigheter enligt lagen är miljötillståndsverken och de regionala miljöcentralerna. Kommunal miljötillståndsmyndighet är den kommunala miljövårdsmyndigheten.

Tillstånd (*miljötillstånd*) krävs för verksamhet som medför risk för förorening av miljön. Miljötillstånd behövs dessutom för

1. verksamhet som kan orsaka förorening av vattendrag, då det inte är fråga om sådan verksamhet som avses i 1 kap. 19 § vattenlagen (264/1961),
2. avledande av avloppsvatten som kan orsaka förorening av en i 1 kap. 2 § vattenlagen avsedd bädd eller bassäng,
3. verksamhet som kan utsätta omgivningen för sådant oskäligt besvär som avses i 17 § 1 mom. lagen angående vissa grannelagsförhållanden (26/1920).
4. återvinning eller behandling av avfall som sker i en anläggning eller yrkesmässigt,
5. prospektering efter och utvinning av olja och gas inom Finlands territorialvatten eller i Finlands ekonomiska zon samt annan därmed förknippad verksamhet.

Närmare bestämmelser om tillståndspliktig verksamhet finns i miljöskyddsförordningen (169/2000).

Behörig tillståndsmyndighet

Miljötillståndsverket ska avgöra en ansökan om miljötillstånd om verksamheten kan ha betydande miljökonsekvenser eller det annars, med hänsyn till verksamhetens art eller natur, är motiverat att miljötillståndsverket avgör ärendet.

Miljötillståndsverket ska också pröva en ansökan om verksamheten utöver miljötillstånd förutsätter tillstånd enligt 2–9 kap. vattenlagen eller att det enligt vattenlagen upplåts annan nyttjanderätt än för utloppsledning eller annan nyttjanderätt än sådan som avses i 10 kap. vattenlagen och om tillståndsansökningarna ska behandlas gemensamt. En miljötillståndsansökan som gäller förorening av vatten samt en beträffande samma verksamhet gjord tillståndsansökan enligt vattenlagen ska i allmänhet behandlas tillsammans och avgöras genom samma beslut, om detta inte av särskilda skäl är onödigt. Ärenden som handläggs gemensamt ska behandlas enligt det förfarande som anges i vattenlagen.

Vidare ska miljötillståndsverket handlägga ett ärende om den regionala miljöcentralen söker tillstånd eller i en betydande utsträckning har främjat projektet.

De regionala miljöcentralerna avgör andra tillståndsansökningar, bl. a. om verksamhetens miljökonsekvenser i betydande omfattning berör ett större område än den kommun där verksamheten ska

placeras eller om det av någon annan orsak är motiverat att den regionala miljöcentralen avgör ärendet eller tillståndet behövs för behandling av förorenade marksubstanser. I enlighet med dessa kriterier preciseras miljöcentralernas kompetensområde genom miljöskyddsförordningen.

Den regionala miljöcentralen kan om det finns särskilda skäl i enskilda fall lämna över ett tillståndsärende till ett miljötillståndsverk för avgörande.

De kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna avgör andra tillståndsansökningar.

Om en tillståndsansökan har anhängiggjorts hos den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten och det i samband med utredningen av ärendet framgår att verksamheten kan orsaka förorening av vattendrag, ska ärendet överföras till den regionala miljöcentralen för avgörande. Den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten kan i enskilda fall överföra ett till dess beslutanderätt hörande tillståndsärende till den regionala miljöcentralen för avgörande, om ärendet kräver sådan särskild utredning som inte kan fås i kommunen. Ett tillståndsärende kan överföras till den regionala miljöcentralen också av andra särskilda skäl.

Samtidig behandling av tillstånd för olika verksamheter

Om olika verksamheter som medför risk för förorening av miljön har en från tillståndsprovningens synpunkt avsevärd samfäll effekt och miljötillståndsärendena som gäller dessa verksamheter är anhängiga hos samma tillståndsmyndighet, ska ärendena behandlas och avgöras samtidigt, om detta inte av särskilda skäl är onödigt.

Förfarandet

Reglerna om förfarandet liknar dem som gäller för miljöfarlig verksamhet vid miljödomstolarna och miljöprövningsdelegationerna. I fråga om hörande gäller förvaltningslagen (434/2003).

Förvaltningslagens regler om muntlighet

Liksom den svenska gäller den finländska förvaltningslagen subsidiärt i förhållande till andra regler om förfarandet. Reglerna om muntlighet i den finska förvaltningslagen innehåller föreskrifter som till viss del avviker från vad som gäller i Sverige. För att belysa de generella skillnader som finns lämnas här en kort redogörelse för reglerna i den finländska förvaltningslagen om muntlighet.⁴

En myndighet ska på begäran ge en part tillfälle att framföra ett yrkande eller lägga fram utredning muntligen, om det behövs för att ärendet ska kunna utredas och ett skriftligt förfarande skulle bereda parten oskäliga svårigheter. Övriga parter ska kallas att infinna sig samtidigt, om det är nödvändigt för att bevaka deras rätt eller fördel. På en parts begäran kan myndigheten också i andra situationer ge parten tillfälle att muntligen framföra uppgifter som är nödvändiga för att ärendet ska kunna utredas.

En myndighet kan förrätta syn om det behövs för att ett ärende ska kunna utredas. En syneförrättning är offentlig och den som är part ska ges tillfälle att närvara vid synen och att uttala sin åsikt om de omständigheter som kommer fram. När ärendets art kräver det ska också den myndighet som enligt lag ska utöva tillsyn över verksamheten i fråga eller vars sakkunskap behövs för att ärendet ska kunna avgöras kallas till synen. I samband med ett tillståndsärende kan myndigheten också företa en inspektion.

Om det finns särskilda skäl kan i ett förvaltningsärende vidare ett vittne höras under ed eller försäkran och en part under sanningsförsäkran. Parter som omedelbart berörs av beslutet i ärendet ska ges tillfälle att vara närvarande då ett vittne eller en part hörs. Parter har rätt att ställa frågor till den som hörs samt att uttala sin åsikt om dennes berättelse.

Ersättningsbeslut i samband med miljötillståndsärenden

När tillståndsmyndigheten beviljar miljötillstånd ska den samtidigt, om inte något annat följer av de regler som finns om separata ersättningsbeslut, på tjänstens vägnar, *ex officio*, bestämma om

⁴ I den svenska förvaltningslagen finns regler om muntligt förfarande i 14 §. Vill en sökande, klagande eller annan part lämna uppgifter muntligt i ett ärende, som avser myndighetsutövning mot någon enskild, ska han få tillfälle till det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. I andra fall bestämmer myndigheten om handläggningen ska vara muntlig. Myndigheten ska särskilt beakta att muntlig handläggning kan underlätta för enskilda att ha med den att göra.

ersättning för skador som verksamheten orsakar genom förorening av vattendrag. Sådana ersättningsfrågor uppkommer bara i ett fåtal mål eftersom tillstånd inte kan ges till verksamhet som förorsakar betydande vattenförorening och eftersom tillståndsvillkoren ska fylla kravet på bästa tillgängliga teknik. Alla skador orsakade av förorening av mark eller luft eller av buller, lukt, etc. hör i första instans till tingsrätterna.

Om en detaljerad utredning av de skador som en verksamhet orsakar skulle innebära att avgörandet av ett tillståndsärende fördröjs oskäligt, kan den regionala miljöcentralen eller miljö-tillståndsverket avgöra tillståndsfrågan och skjuta upp avgörandet av ärendet till en senare tidpunkt till den del det gäller ersättning för förorenings-skador som orsakas av verksamheten. Den regionala miljöcentralen ska dessutom lämna över en sådan ersättningsfråga till miljö-tillståndsverket för avgörande. Den regionala miljöcentralen och miljö-tillståndsverket kan också bestämma att frågan om ersättning för de skador som orsakas av verksamheten till någon del ska avgöras senare, om det saknas behövlig utredning eller om det annars finns särskild anledning.

När avgörandet av en ersättningsfråga skjuts upp ska andra sökande än staten eller en kommun åläggas att innan den i tillståndet angivna verksamheten inleds eller, om den redan har inletts, inom en av tillståndsmyndigheten bestämd tid ställa godtagbar säkerhet för att de av verksamheten orsakade skadorna blir ersatta. När det gäller ställande av säkerhet, justering av dess belopp och befriande av säkerheten gäller i tillämpliga delar vattenlagen, se avsnitt 2.3.

Om en domstol, dvs. Vasa förvaltningsdomstol, ändrar ett miljö-tillståndsbeslut så att det blir nödvändigt att ändra ett ersättningsavgörande, ska domstolen helt eller delvis lämna över ersättningsfrågan till tillståndsmyndigheten för behandling, om domstolen inte själv kan ändra ersättningsavgörandet.

Miljö-tillståndsverket kan i samband med ett tillståndsärende som gäller förorening av vattendrag behandla också ett yrkande som gäller ersättning för skada som har orsakats av den i ansökan avsedda verksamheten före avgörandet av tillståndsärendet, om avgörandet inte fördröjs väsentligt. Om yrkandet inte behandlas i samband med tillståndsärendet, ska miljö-tillståndsverket behandla det som ett separat ärende.

Ersättning för skada som inte hade förutsetts när tillståndet beviljades kan utan hinder av det tidigare avgörandet yrkas i en

ansökan till miljötillståndsverket. Samtidigt kan ett yrkande som gäller ersättning för skada som med avvikelse från tillståndet har orsakats genom samma åtgärd behandlas.

I fråga om ersättningsansökningar och behandling av sådana samt i fråga om beslut i ersättningsärenden gäller i tillämpliga delar vad som gäller om behandling av tillståndsansökningar.

I fråga om ersättningsärenden gäller dessutom i tillämpliga delar motsvarande bestämmelser i vattenlagen.

Behandling av ersättningsärenden vid tingsrätten

Tillståndsmyndigheten är inte exklusiv instans för handläggning av ersättningsärenden i första instans. Tingsrätten ska dock utan prövning avvisa ett genom ett käromål anhängiggjort skadeståndsyrkande, om ett ersättningsärende som grundar sig på samma ärende är anhängigt hos tillståndsmyndigheten.

Allmän domstol avgör ersättningsyrkanden baserade på brott som gäller förorening av vattendrag. Miljötillståndsverket ska avvisa ett ersättningsärende utan prövning om det brottmål som ersättningsyrkandet är baserat på är anhängigt vid tingsrätten.

De allmänna domstolarna kan begära utlåtande av den regionala miljöcentralen eller miljötillståndsverket, om avgörandet av ett ersättningsärende förutsätter särskild sakkunskap om miljöskydd eller vattenärenden.

Tillsynsmyndigheter

Tillsynsmyndigheter enligt lagen är den regionala miljöcentralen och den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten. Miljöförvaltningsverken är alltså renodlade tillståndsmyndigheter.

Vidare har bl.a. arbetarskyddsmyndigheterna, hälsoskyddsmyndigheterna samt Tullverket och gränsbevakningsväsendet tillsynsuppgifter.

Överklagande

I ett beslut som en myndighet har meddelat med stöd av miljöskyddslagen får ändring sökas genom besvär hos Vasa förvaltningsdomstol så som anges i förvaltningsprocesslagen. Det innebär att

överklagande sker direkt till förvaltningsdomstolen oavsett om ett beslut har fattats av en kommun, en regional miljöcentral eller ett miljötillståndsverk.

Vasa förvaltningsdomstols beslut överklagas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen.

Överklaganden handläggs enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996).

2.3 Vattenlagen

Den finska vattenlagen av den 19 maj 1961 omfattar 22 kap. Den innehåller bl.a. bestämmelser om byggande i vattendrag, tillgodogörande av vattenkraft, farleder och andra områden för samfärd i vatten, virkesflottning, dikning, vattenståndsreglering, vattenreglering, avledande av vatten för användning såsom vätska och tagande av grundvatten, ledande av avloppsvatten, ersättningar, straffstadganden, handläggning av ansökningsärenden i miljötillståndsverket, ändringssökande, syneförrättning och slutsyn, dikningsförrättning samt den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten.

Ett förslag till en förenklad vattenlagstiftning förväntas bli överlämnad till riksdagen inom kort.

Miljötillståndsverket meddelar tillstånd enligt vattenlagen till byggande i vatten, byggande av kraftverk och andra åtgärder samt beviljar undantag från förbud enligt lagen.

Förorening av vatten regleras i huvudsak i miljöskyddslagen.

Om ett företag omfattar åtgärder som kräver tillstånd såväl enligt vattenlagen som miljöskyddslagen, behandlas tillståndsärendena gemensamt enligt särskilda föreskrifter.

Vid prövning av förutsättningar för byggande ska en detaljplan beaktas liksom bestämmelser i markanvändnings- och bygglagen om en landskapsplans och generalplans rättsverkningar. Vid prövning av tillstånd ska även ses till att tillståndet inte i betydande grad försvårar framtida planläggning.

Ersättningar

Ersättningsreglerna i vattenlagen gäller skada, men eller annan förlust av förmån till följd av åtgärd, som vidtagits med stöd av lagen eller tillstånd, som meddelats på grund av lagen. Den som

inte uppsåtliga eller av oaktsamhet förorsakat skadan ska i dessa fall endast ersätta sådan skada som omedelbart har drabbat någon annans egendom. Om en miljöskada orsakas av en funktionsstörning i en tillåten verksamhet, tillämpas lagen om ersättning för miljöskador. Ärendet handläggs då av tingsrätten, om det inte enligt miljöskyddslagen ska behandlas av miljötillståndsverket.

I fråga om ersättningar för skador till följd av åtgärder som strider mot lagen eller stadganden eller bestämmelser som har meddelats med stöd av lagen tillämpas skadeståndslagen (412/74). Är det fråga om en miljöskada som avses i lagen om ersättning för miljöskador (737/94), tillämpas dock den lagen.

När tillstånd till en viss åtgärd beviljas med stöd av vattenlagen, ska också bestämmas om och till vilket belopp ersättning ska betalas för skada, men eller annan förlust av förmån. I samband med ett tillståndsärende kan miljötillståndsverket också behandla ett yrkande om ersättning för skada som redan uppkommit, om inte detta medför betydande dröjsmål. Om miljötillståndsverket inte behandlar yrkandet i anslutning till tillståndsärendet, behandlas det som ett särskilt ärende. Ersättning för skada som inte förutsågs när tillståndet beviljades kan utan hinder av ett tidigare avgörande yrkas genom ansökan hos miljötillståndsverket, eller om det är fråga om tillstånd som beviljats av den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten, hos ifrågavarande myndighet. I samband därmed kan också ett yrkande om ersättning för skada som med avvikelse från tillståndet vållats genom samma åtgärd prövas.

Ersättning med anledning av en åtgärd som grundar sig på vattenlagen och för vilken tillstånd inte krävs, eller för viss annan skada ska yrkas genom ansökan hos miljötillståndsverket, om det inte är fråga om ett ärende som ska behandlas av tingsrätten. Ersättning för skada för åtgärd som strider mot lagen eller för miljöskada ska yrkas i anslutning till tillståndsärendet eller, om detta inte är möjligt, särskilt hos den myndighet som är behörig i tillståndsärendet.

Vattenbeslutsregister

Miljötillståndsverket ska föra ett vattenbeslutsregister, i vilket ska antecknas uppgifter om beslut som miljötillståndsverket, Vasa förvaltningsdomstol och högsta förvaltningsdomstolen har fattat med stöd av vattenlagen.

Vattenhushållningsärenden m.m.

Ärenden enligt vattenlagen är vattenhushållningsärenden. Som vattenhushållningsärende behandlas också ett ersättningsärende i vilket skadeståndslagen eller lagen om ersättning för miljöskador ska tillämpas.

Vattenhushållningsärenden behandlas av ett miljötillståndsverk eller av en kommunal miljöförvaltningsmyndighet eller av förrättningsmän vid en dikningsförrättning, om inte något annat föreskrivs i fråga om ett visst ärende. Tvistemål och brottmål enligt vattenlagen samt ärenden som är relaterade till användande av farleder och samfärdsel på farleder behandlas av tingsrätten. Detsamma gäller ärenden som enligt vattenlagen ska väckas genom talan.

Tingsrätten behandlar såsom tvistemål ärenden som gäller avhjälpande eller ersättande av skada som har vållats genom en otillåten åtgärd.

Om en allmän domstol handlägger ett tvistemål eller brottmål som inte kan avgöras utan särskilda insikter i vattenhushållningsärenden, ska domstolen inhämta utlåtande av det miljötillståndsverk inom vars verksamhetsområde vattenförhållandena påverkas.

Handläggning av ansökningsärenden i miljötillståndsverket

Förfarandet hos miljötillståndsverket enligt den finländska vattenlagen påminner mycket om handläggningen i Sverige vid miljöprövningsdelegationerna i ärenden enligt miljöbalken. Några skillnader kan dock observeras.

De invånare inom företagets verkningskrets, vilkas boende, arbete eller andra förhållanden kan påverkas av företaget, och sammanslutningar som representerar dem har rätt att inom den tid som utsatts till miljötillståndsverket framföra sin åsikt med anledning av en ansökan om miljötillstånd.

Miljötillståndsverket eller på dess förordnande verkets ordförande eller en ledamot eller tjänsteman kan förrätta besiktning på platsen, över vilken ska föras protokoll som ska fogas till handlingarna. I samband med besiktningen eller annars kan vid behov sakägarna höras muntligen eller muntlig utredning inhämtas.

När det av särskilda skäl är behövligt, kan miljötillståndsverket höra vittnen under ed eller part under sanningsförsäkran (*hörande av vittne*). Parter som berörs av vittnesförhören ska ges tillfälle att

vara närvarande när vittnet eller parten hörs och har rätt att ställa frågor samt uttala sin åsikt om vittnets eller partens berättelse. Angående ersättning till ett vittne gäller i tillämpliga delar förvaltningsprocesslagen.

Om det är uppenbart att det finns förutsättningar för tillstånd till ett företag, kan miljötillståndsverket avgöra ett ansökningsärende till den del det inte gäller penningersättningar för skador, men eller andra förluster av förmåner som orsakats av företaget, om en detaljerad utredning av ersättningsfrågan oskäligt skulle fördröja avgörandet av tillståndsärendet. Ersättning för inlösen av egendom eller för nyttjanderätt ska dock fastställas i samband med att tillståndet beviljas. Miljötillståndsverket kan också bestämma att frågan om ersättning av en skada som orsakas av en viss åtgärd ska avgöras senare, om det behövs av utredningsskäl.

Annan sökande än staten eller en kommun ska åläggas att innan sökanden vidtar åtgärder som avses i tillståndet, eller om sökanden redan vidtagit sådana, inom en tid som miljötillståndsverket bestämmer ställa bankgaranti eller någon annan godtagbar säkerhet för de förluster av förmåner som verksamheten förorsakar. Säkerhetsbeloppet ska vid behov justeras.

I ansökningsärenden som behandlas av miljötillståndsverket står parterna själva för sina kostnader. Fördröjer en part genom en invändning som han vet saknar fog eller på annat sätt uppsåtligt utan anledning handläggningen av ett ansökningsärende så att en annan part åsamkas kostnader, ska han ersätta dessa kostnader. En part har även rätt att få ersättning för sina kostnader, om han har blivit tvungen att vidta särskilda åtgärder för att bevisa att han vållas skada, men eller annan förlust av förmån, eller om det annars finns särskilda skäl att ersätta kostnaderna.

Om miljötillståndsverket på ansökan av den som lidit skada förpliktar den som vållat skadan att betala ersättning eller vidta någon annan åtgärd, kan miljötillståndsverket förplikta honom att betala ersättning till den skadelidande även för dennes kostnader i ärendet.

Överklagande

Ett beslut som miljötilståndverket eller en kommunal miljö-
vårdsmyndighet har meddelat med stöd av vattenlagen överklagas
hos Vasa förvaltningsdomstol, om inte något annat följer av vatten-
lagen.

Vasa förvaltningsdomstols beslut får överklagas hos högsta
förvaltningsdomstolen.

Vasa förvaltningsdomstol kan på sökandens begäran i ett beslut
som meddelas i huvudsaken förordna om att verksamheten, trots
att besvär anförs, helt eller delvis får inledas enligt förvaltnings-
domstolens beslut, om sökanden ställer godtagbar säkerhet för
ersättning av de skador, olägenheter och kostnader som upp-
hävande av förvaltningsdomstolens beslut eller ändring av till-
ståndsvillkoren kan medföra. Högsta förvaltningsdomstolen kan
besluta att förordnandet ska upphöra att gälla.

2.4 Markanvändnings- och bygglagen

Den finska motsvarigheten till PBL, markanvändnings- och bygg-
lagen, tillkom år 1999 (132/1999).

Syftet med lagen är att reglera områdesanvändningen och
byggandet för att på det sättet skapa förutsättningar för en bra
livsmiljö och främja en ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kultu-
relt hållbar utveckling. Målet är också att tillförsäkra alla en
möjlighet att delta i beredningen av ärenden och att säkerställa att
planeringen är högklassig och sker i växelverkan, att det finns
tillgång till mångsidig sakkunskap och att det ges öppen
information om de ärenden som behandlas.

Lagen innehåller regler om bygglov och om olika planer som
liksom i Sverige bestäms på kommunal nivå. Den regionala
miljöcentralen ska främja och styra regleringen av kommunens
områdesplanering och byggnadsväsende.

Betydande skillnader finns när det gäller plan- och byggregle-
ringen i förhållande till den svenska lagstiftningen. Med hänsyn till
att förevarande betänkande inte behandlar reglerna i PBL i sak
beskrivs inte de materiella reglerna i den finska lagen.

Markanvändnings- och bygglagen innehåller också regler, som
inte har någon motsvarighet i PBL. Det är krav på byggnader och
byggnadsenergiprestanda i enlighet med angivna EG-direktiv.

Vidare finns i lagen regler om nationalstadsparker, särskilda bestämmelser om strandområden, om miljöåtgärder samt om riksomfattande mål för områdesanvändningen.

De kommunala besluten överklagas till förvaltningsdomstolarna och därifrån till högsta förvaltningsdomstolen. Överklagande kan göras genom förvaltningsbesvär av enskilda beslut av tillståndskarakter, t.ex. bygglov. Även kommunalbesvär förekommer, främst i planärenden. Prövningen av förvaltningsbesvaren är reformatorisk medan kommunalbesvaren prövas kassatoriskt, som i Sverige. I betydligt större omfattning än vad som gäller för mål enligt miljöskyddslagen och vattenlagen krävs prövningstillstånd för att högsta förvaltningsdomstolen ska ta upp ett mål till prövning.

De väsentliga skillnaderna vid en jämförelse med den svenska instansordningen är dels att kommunernas beslut överklagas direkt till förvaltningsdomstolarna och därifrån till högsta förvaltningsdomstolen. Ett bygglov prövas alltså bara i tre instanser, mot fem i Sverige. Vidare överklagas redan planärenden till domstolar och inte som i Sverige till regeringen.

2.5 Fastighetsbildningslagen

Den finländska fastighetsbildningslagen är från år 1995 (554/1995) och tillämpas vid bl.a. bildande av fastigheter och andra registerenheter samt vid ändring av fastighetsindelningen på annat sätt. Sådana åtgärder vidtas vid en fastighetsförrättning. Förrättningar ombesörjs av lantmäteriverkets lantmäteribyråer. Särskilda bestämmelser finns dock för detaljplaneområden.

En sakägare får genom besvär hos jorddomstolen, se avsnitt 3.7, söka ändring i ett avgörande som träffats vid en förrättning, om det inte genom lag är förbjudet att söka ändring.

Ändring i jorddomstolens dom eller beslut får sökas hos högsta domstolen genom besvär, om högsta domstolen med stöd av 30 kap. 3 § rättegångsbalken beviljar prövningstillstånd.

Lagen innehåller särskilda regler om rättegången i jorddomstolen. När förberedelsen har avslutats ska huvudförhandling hållas. Huvudförhandling behöver inte hållas om saken kan avgöras på grundval av det skriftliga rättegångsmaterialet, om saken är av sådan art att avgörandet inte kräver muntlig förhandling och de sakägare vilkas rätt ändringsansökan gäller samtycker till att saken avgörs utan att huvudförhandling hålls. I lagen finns också särskilda

regler om kallelser till huvudförhandling och om förloppet av en huvudförhandling. I en dom får beaktas endast det rättegångsmaterial som har lagts fram eller refererats vid huvudförhandlingen eller en syneförrättning.

3 Myndighetsorganisationen

3.1 Den statliga miljöförvaltningen⁵

Miljöförvaltningen ska främja hållbar utveckling, hållbart nyttjande av naturtillgångarna och miljövard, arbeta för att naturens mångfald och funktionsförmåga samt miljöns skönhets- och kulturvärden ska bevaras, utveckla människans livsmiljö och samhällsstrukturen samt sörja för nyttjandet och vården av vattentillgångarna.

Den statliga miljöförvaltningen, som omfattar de regionala miljöcentralerna och Finlands miljöcentral, är underställd miljöministeriet. Förvaltningen sköter också uppgifter i samband med nyttjandet och vården av vattentillgångarna inom jord- och skogsbruksministeriets verksamhetsområde. Gränserna för de regionala miljöcentralernas verksamhetsområden samt deras verksamhetsställen bestäms av statsrådet efter hörande av kommunerna i regionen.

Det finns 13 regionala miljöcentraler. De är Nylands miljöcentral i Helsingfors, Sydvästra Finlands miljöcentral i Åbo, Tavastlands miljöcentral i Tavastehus, Birkalands miljöcentral i Tammerfors, Sydöstra Finlands miljöcentral i Kouvola, Södra Savolax miljöcentral i Mikkeli, Norra Savolax miljöcentral i Kuopio, Norra Karelens miljöcentral i Joensuu, Mellersta Finlands miljöcentral i Jyväskylä, Västra Finlands miljöcentral i Vasa, Norra Österbottens miljöcentral i Uleåborg, Kajanalands miljöcentral i Kajana och Lapplands miljöcentral i Rovaniemi.

Miljöcentralerna motsvaras i Sverige närmast av länsstyrelsernas miljöavdelningar.

Centralerna sköter inom sina verksamhetsområden uppgifter om miljövard, markanvändning, naturvard, vård av kulturmiljön, styrning av byggandet samt nyttjande och vård av vattentillgångarna. De har till uppgift att särskilt främja miljövärden och bevaka allmänna intressen i vatten- och miljöärenden.

⁵ Lag om miljöförvaltningen (55/1995).

Den regionala miljöcentralen är också en av tillståndsmyndigheterna inom miljösektorn. Kommunerna och miljötillståndsverken är andra tillståndsmyndigheter. Vid den regionala miljöcentralen handläggs miljötillstånd enligt miljöskyddslagen, dispenser enligt markanvändnings- och bygglagen samt dispensärenden enligt naturvårdslagen (1096/1996). Utöver den egentliga handläggningen av tillstånden är en viktig del av den regionala miljöcentralens verksamhet att ge utlåtanden till andra myndigheter i tillståndsfrågor. Till exempel i tillståndärenden som bygger på vattenlagen och som är relaterade till vattenvård, vattenbyggande eller fiskodling ger en miljöcentral utlåtanden till ett miljötillståndsverk.

En regional miljöcentral leds av en direktör som avgör de viktigaste ärendena. Närmare bestämmelser om hur förvaltningen och funktionerna vid de regionala miljöcentralerna och Finlands miljöcentral ska ordnas, om avgörande av ärenden samt om tjänstemännens behörighetsvillkor och om besättandet av tjänster utfärdas genom förordning av statsrådet. I arbetsordningen föreskrivs dessutom närmare om hur förvaltningen och funktionerna ska ordnas och om avgörande av ärenden. Lönemässigt ligger direktörerna hos miljöcentralerna på en nivå som betydligt överstiger slutlönen för en domare i förvaltningsdomstolarna. Då bör dock noteras att det är fråga om att vara chef för en ganska stor myndighet.

3.2 Kommunernas miljöförvaltning⁶

Kommunen ska inom sitt område övervaka och främja miljövärden så att det genom skydd, vård och utveckling av naturen och annan miljö blir möjligt att trygga en hälsosam, trivsamt och stimulerande samt naturekonomiskt hållbar livsmiljö för kommunens invånare.

Den allmänna planeringen av miljövärden och åtgärder i syfte att beakta miljövärden i kommunens verksamhet leds av kommunstyrelsen. Myndighetsansvaret vilar på de kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna. I deras uppgifter ingår att sköta de uppgifter som föreskrivs i lagar och förordningar, att bidra till planeringen och utvecklandet av miljövärden, att ge akt på miljösituationen samt ombesörja utredningar och forskning på miljöområdet. Myndigheten ska vidare bl.a. avge utlåtanden och göra framställningar till andra myndigheter samt hos dem ta initiativ i frågor som ansluter

⁶ Lag om kommunernas miljöförvaltning (64/1986).

sig till miljövården. Som framgår av redogörelsen för miljöskyddslagen är de kommunala miljövårdsmyndigheterna också tillståndsmyndigheter enligt den lagen.

3.3 Miljötillståndsverken⁷

Miljötillståndsverken är regionala statliga tillståndsmyndigheter. Verken hör till miljöministeriets förvaltningsområde. Miljöministeriet utvecklar miljötillståndsverkens verksamhet i samarbete med justitieministeriet. Samarbetet regleras närmare genom förordning.

Beslutsfattandet hos verken är oavhängigt och opartiskt. Verken har en mångsidig sakkunskap inom teknik, naturhushållning, vattenhushållning och miljöskydd. Till skillnad från miljöcentralerna har miljötillståndsverken inte dubbla roller. Den nuvarande uppdelningen av uppgifter mellan verken och centralerna är därför under diskussion. Liksom i Sverige pågår ett reformprojekt om den regionala förvaltningen.

Miljötillståndsverken är tre till antalet. De är Västra Finlands miljötillståndsverk i Helsingfors, Östra Finlands miljötillståndsverk i Kuopio och Norra Finlands miljötillståndsverk i Uleåborg.

Miljötillståndsverken behandlar ärenden som faller inom ramen för deras behörighet enligt

1. vattenlagen,
2. miljöskyddslagen,
3. lagen om fiske (286/1982), havsskyddslagen (1415/1994), lagen om godkännande av vissa bestämmelser i överenskommelsen med Sovjetunionen om en avtappningsstadga för Saimen och Vuoksen samt om tillämpning av överenskommelsen (1331/1991) och dammsäkerhetslagen (413/1984) eller
4. annan lagstiftning.

Tjänster och tjänstemän

Vid varje miljötillståndsverk finns en direktör, som är chef för myndigheten samt miljøråd och föredragande. Ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde är direktören eller ett miljøråd. Vid miljötillståndsverken finns också miljøråd och föredragande

⁷ Lag om miljötillståndsverken 87/2000.

som utnämns till tjänsten för viss tid eller sköter den som bisyssla. Ett miljöråd eller en föredragande kan med eget samtycke för viss tid förordnas att sköta motsvarande uppgift vid ett annat miljötillståndsverk. Lönen för direktören är fullt jämförbar med förvaltningsdomstolsdomarnas slutlöner, ca 5 500 euro i månaden.

Behörighetsvillkor

Direktören och det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde ska ha avlagt juris kandidatexamen och vara förtrogen med uppgifter inom miljötillståndsverkets behörighetsområde. Direktören ska dessutom ha i praktiken visad ledarförmåga och ledarerfarenhet. Övriga miljöråd ska ha avlagt högre högskoleexamen och vara förtrogna med uppgifter inom miljötillståndsverkets behörighetsområde. Föredragandena ska ha avlagt juris kandidatexamen eller annan lämplig högre högskoleexamen. För ett miljöråd eller en föredragande som utnämns till ett tjänsteförhållande för viss tid eller att sköta tjänsten som bisyssla gäller samma behörighetsvillkor som för den som utnämns till en tjänst. Direktören och det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde utnämns av statsrådet vid föredragning från justitieministeriet. Justitieministeriet ska höra miljöministeriet innan ärendet föredras. Miljöråden utnämns av statsrådet vid föredragning från miljöministeriet. Ett miljöråd som utnämns till ett tjänsteförhållande för viss tid eller för att sköta tjänsten som bisyssla utnämns av miljötillståndsverket. Föredragandena utnämns av miljötillståndsverket.

Avgörande av ärenden vid sammanträde

Ärenden som hör till miljötillståndsverkets behörighet avgörs på föredragning vid miljötillståndsverkets sammanträde. Även miljöråd kan vara föredragande.

Sammansättningsregler

Ett miljötillståndsverk är beslutfört när tre ledamöter är närvarande vid sammanträdet. Majoriteten av ledamöterna vid sammanträdet ska sköta uppdraget som huvudsyssla. Myndighetens samman-

sättning ska vara sådan att den sakkunskap som ärendenas art förutsätter är representerad i fråga om teknik, naturhushållning, vattenhushållning och miljöskydd. Ordföranden kan fatta beslut i ärenden i vilka prövningen av de framställda yrkandena inte hör till miljötillståndsverkets behörighet eller yrkandena helt har återtagits. Ordföranden kan dessutom besluta att i ett ärende ska höras vittnen, förrättas inspektion eller syn eller vidtas annan motsvarande åtgärd i anslutning till beredningen av ärendet.

Direktören eller sammanträdets ordförande kan bestämma att ett ärende ska handläggas med förstärkt sammansättning, om ärendet till följd av sin art eller av någon annan motiverad orsak förutsätter att sammansättningen kompletteras. Beslutet att ett ärende ska handläggas med förstärkt sammansättning kan fattas innan handläggningen påbörjas eller under handläggningen. I ett beslut om handläggning av ett ärende med förstärkt sammansättning ska samtidigt bestämmas vilka som ska delta i handläggningen.

När det miljöråd som är ordförande vid miljötillståndsverkets sammanträde eller ett annat miljöråd är tillfälligt förhindrat att sköta sina tjänsteåligganden eller har semester, kan miljötillståndsverkets direktör till ställföreträdande ledamot i miljötillståndsverkets sammansättning förordna en föredragande som har för uppdraget förutsatt behörighet.

3.4 Förvaltningsdomstolarna⁸

De allmänna regionala förvaltningsdomstolarna är Helsingfors, Åbo, Tavastehus, Vasa, Kouvola, Kuopio, Uleåborgs och Rovaniemi förvaltningsdomstolar. Tavastehus förvaltningsdomstol har dessutom permanent sammanträdesplats i Jyväskylä och Kuopio förvaltningsdomstol i Mikkeli och Joensuu. Om Ålands förvaltningsdomstol bestäms särskilt.

Förvaltningsdomstolarna handlägger och avgör de förvaltningsrättsliga besvär, förvaltningstvistemål och andra ärenden som enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996) eller annan lag hör till deras behörighet.

Förvaltningsdomstolen är domför med tre ledamöter, om inte något annat bestäms särskilt i lag. Om en fråga som ska avgöras i ett ärende på grund av sin natur kräver det, kan förvaltnings-

⁸ Lag om förvaltningsdomstolarna (430/1999).

domstolen avgöra ärendet även i en sammansättning med fyra ledamöter. Förvaltningsdomstolen är domför också i en sammansättning med två ledamöter, om inte en fråga som ska avgöras i ärendet på grund av sin natur kräver en sammansättning med tre ledamöter och domstolen ska avgöra ett fullföljdsärende som gäller bl.a. tillståndsärenden enligt 18 kap. eller beviljande av undantag enligt 23 kap. i markanvändnings- och bygglagen.

Förvaltningsprocesslagen reglerar rättsskipningen i förvaltningsdomstolarna. Liksom i Sverige gäller officialprincipen och att överklagandena prövas i sak. Parterna kan i allmänhet föra sin sak utan ombud.

För att säkerställa en enhetlig rättstillämpning kan överdomaren bestämma att ett ärende ska avgöras i plenum. Överdomaren eller ordföranden för en sektion kan för att säkerställa en enhetlig rättstillämpning eller av någon annan grundad anledning också bestämma att ett ärende ska avgöras med en förstärkt sammansättning. I förvaltningsdomstolens plenum deltar överdomaren som ordförande samt de ordinarie förvaltningsrättsdomarna och de förvaltningsrättsdomare som utnämnts för ett år eller längre tid. Plenum är domfört när minst hälften av de ledamöter som är i tjänst som överdomare eller förvaltningsrättsdomare är närvarande. Förvaltningsdomstolen är vid förstärkt sammanträde domför med minst fem ledamöter. När en sakkunnigledamot enligt lag ska delta i behandlingen av en viss sorts ärende, deltar denne på motsvarande sätt också när saken behandlas vid plenum respektive förstärkt sammanträde.

Över beslut av en förvaltningsdomstol kan besvär anföras hos högsta förvaltningsdomstolen.

3.5 Vasa förvaltningsdomstol

Alla överklaganden enligt miljöskyddslagen och vattenlagen görs hos Vasa förvaltningsdomstol. Denna domstol bildades den 1 november 1999 genom att vattenöverdomstolen och länsrätten i Vasa län slogs samman. När domstolen fick ansvar för tillämpningen av vattenlagen fanns alltså redan den vattenrättsliga kompetens som behövdes.

Domkretsen för Vasa förvaltningsdomstol är tvådelad. Enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är förvaltningsdomstolens domkrets hela landet (med undantag för landskapet Åland) då det är

fråga om besvär mot beslut som miljötillståndsverken, de regionala miljöcentralerna och de kommunala miljöförvaltningsmyndigheterna meddelat med stöd av dessa lagar. I övriga ärenden omfattar domkretsen landskapen Södra Österbotten, Österbotten och Mellersta Österbotten.

Domstolen består av tre sektioner med var sin ordförande och kansliet som leds av förvaltningschefen. Ledamöter i förvaltningsdomstolen är överdomaren, som leder verksamheten, och 32 förvaltningsrättsdomare som antingen är lagfarna eller förvaltningsrättsdomare inom det tekniska området eller inom det naturvetenskapliga området. Dessutom deltar sakkunnigledamöter i behandlingen av vissa typer av ärenden. Dessa sakkunnigledamöter utnämns av statsrådet för en mandattid om fyra år.

Av domstolens föredraganden är 21 förvaltningsrättssekreterare och 5 notarier.

Sammansättningsreglerna för förvaltningsdomstolarna, se avsnitt 3.4, gäller också vid handläggningen av mål enligt miljöskyddslagen och vattenlagen. Vid behandlingen av mål enligt dessa lagar ska i sammansättningen med tre ledamöter ingå två lagfarna ledamöter och en ledamot som är förtrogen med det naturvetenskapliga eller tekniska området. I en sammansättning med fyra ledamöter ska ingå minst två lagfarna ledamöter. Ordföranden ska alltid vara en lagfaren ledamot.

Behörighetsvillkor för andra än lagfarna ledamöter som deltar i behandlingen av ärenden enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är lämplig högre högskoleexamen inom det tekniska eller naturvetenskapliga området. Dessutom förutsätts att de är förtrogna med uppgifter som hör till området för den lagstiftning som ska tillämpas.

År 2007 inkom till Vasa förvaltningsdomstolen totalt 2 052 mål. Under året avgjordes totalt 2 208 mål. I genomsnitt var handläggningstiden 9,5 månader. Denna tid var för ärenden om statsrätt och allmän förvaltning 6,3, självstyre 11,1, utlänningsärenden 3,3, byggande 13,2, miljöärenden, 14,1 social- och hälsovård 3,7, ekonomisk verksamhet inklusive trafik och kommunikation 3,8 och skatter 10,5 månader.

3.6 Högsta förvaltningsdomstolen⁹

Enligt Finlands grundlag utövas den högsta domsrätten i förvaltningsmål av högsta förvaltningsdomstolen. I de flesta ärenden behövs inte prövningstillstånd. I dessa mål har parterna rätt att söka ändring och högsta förvaltningsdomstolen avgör målen också i sak. Besvären enligt vattenlagen och miljöskyddslagen är liksom de flesta andra överklaganden förvaltningsbesvär som avses i förvaltningsprocesslagen, vilket gör det möjligt att vid behov justera tillståndsbeslutet utan att man behöver återförvisa ärendet för ny behandling, vilket skulle fördröja behandlingen. Dessutom förekommer kommunalbesvär.

Domare i högsta förvaltningsdomstolen är en president och 20 förvaltningsråd. Dessutom tjänstgjorde år 2007 två förvaltningsråd som var förordnade på viss tid. Antalet miljösakkunnigråd var tolv.

Utöver fem lagfarna ledamöter deltar två sakkunnigledamöter inom respektive område i behandlingen av mål enligt vattenlagen och miljöskyddslagen och mål som gäller patent, nyttighetsmodeller och kretsmönster till integrerade kretsar. Behörighetsvillkor för högsta förvaltningsdomstolens miljösakkunnigråd är lämplig högre högskoleexamen inom det tekniska eller naturvetenskapliga området. De ska dessutom vara förtrogna med uppgifter inom området för den lagstiftning som ska tillämpas samt ha goda muntliga och skriftliga kunskaper i finska språket. Det räcker om kunskaperna i svenska är nöjaktiga.

Beslut om avslag av ansökan om prövningstillstånd kan fattas av tre domare.

Principiellt viktiga mål kan avgöras i hela avdelningens sammanträde, ett så kallat avdelningsplenum, eller i högsta förvaltningsdomstolens plenum.

När ett ärende blir anhängigt vid högsta förvaltningsdomstolen ansvarar en notarie och avdelningssekreterare på avdelningen för det första skedet av målets beredning. Före ett sammanträde utreder föredraganden målets faktiska och rättsliga omständigheter samt utarbetar ett förslag till avgörande. Efter föredragandens muntliga och skriftliga redogörelse överlägger domarna och träffar sitt avgörande under sammanträdet.

Under de 40 år som högsta förvaltningsdomstolen har avgjort mål enligt vattenlagen har målen ändrat karaktär ganska mycket.

⁹ Lagen om högsta förvaltningsdomstolen (1265/2006) och lagen om högsta förvaltningsdomstolens sakkunnigledamöter (1266/2006).

Under årtiondena som följde efter vattenlagens ikraftträdande avgjordes många stora mål som gällde kraftverk, flottning och motsvarande stora projekt som skulle bidra till att bygga upp det efterkrigstida Finland. Från 1980-talet har skyddet av vattendragen allt tydligare satt sin prägel på vattenbyggnadsmålen. Projekten har blivit något mindre. Den tekniska nivån har ständigt höjts och tillståndsvillkoren har skärpts.¹⁰

År 2007 kom det in 3 891 ärenden till högsta förvaltningsdomstolen. Av dessa gällde 555 (14,3 %) byggande, varav 515 markanvändnings- och bygglagen och 362 (9,3 %) miljölagstiftningen, inklusive vattenhushållning. Den genomsnittliga handläggningstiden för båda måltyperna var 10,3 månader. Under året avgjordes 487 mål enligt markanvändnings- och bygglagen. I 44 fall ändrades det överklagade beslutet. I 52 fall av 270 ändrades besluten i överklagade miljöärenden. Under året kom det in och avgjordes två mål om avgifter och ersättningar enligt vattenlagen.

Av högsta förvaltningsdomstolens avgöranden, totalt ca 4 000 om året, publiceras i genomsnitt ungefär 100 i domstolens årsbok, antingen på grund av prejudicerande betydelse eller därför att de varit uppmärksammade. Det är ordföranden i ett mål som bestämmer om avgörandet ska publiceras.

3.7 Jorddomstolarna

Jorddomstolarna behandlar tvister och besvär med anledning av fastighetsförrättningar. Till dessa ärenden hör besvär över klyvning, styckning och servitutsförrättningar enligt fastighetsbildningslagen, förrättningar enligt lagen (603/1977) om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (som motsvarar expropriationslagen) samt väglagarna.

Förfarandet vid en jorddomstol liknar till stor del det vid tingsrätterna. Om inte något annat följer av fastighetsbildningslagen eller någon annan lag eller förordning ska således på jorddomstolen och rättegången i den samt på jorddomstolens dom eller beslut i tillämpliga delar iaktas gällande stadganden om allmänna domstolar.

Jorddomstolsärendena behandlas vid tingsrätterna i Tavastehus, Kuopio, Mikkeli, Uleåborg, Rovaniemi, Åbo, Vasa och Vanda. Jorddomstolen är en särskild avdelning inom tingsrätten.

¹⁰ Högsta förvaltningsdomstolens årsredogörelse 2002, Timo Silenti och Tuulia Riikonen.

I jorddomstolen är en tingsdomare som specialiserat sig på dessa ärenden ordförande och dess övriga medlemmar är en jordrättsingenjör samt vid huvudförhandlingen två nämndemän.

Om en nämndeman får förhinder sedan huvudförhandlingen har inletts, är jorddomstolen domför med en nämndeman. Vid jorddomstolen kan dessutom finnas ytterligare en lagfaren medlem, om detta med beaktande av målets eller ärendets omfattning eller av något annat särskilt skäl ska anses motiverat. Under samma förutsättningar kan vid jorddomstolen finnas ytterligare en jordrättsingenjör. Jorddomstolen är domför också med ordföranden ensam bl.a. vid förberedande åtgärder samt när en sak kan avgöras på grundval av det skriftliga rättegångsmaterialet utan att huvudförhandling hålls.

Jorddomstolens beslut överklagas till högsta domstolen. Till skillnad från högsta förvaltningsdomstolen är högsta domstolen en ren prejudikatdomstol.

Fastighetsmålen

I denna bilaga lämnas en kortfattad redogörelse för de mål som enligt 1 § lagen om domstolar i fastighetsmål ska benämnas fastighetsmål. Beskrivningen är anpassad till utredningens uppdrag.

1 Ägofredslagen (1933:269)

Lagen innehåller regler om skyldighet att hålla betande hemdjur inom stängsel. Sällan förekommande mål vid fastighetsdomstolarna kan gälla stängselskyldighet och betesreglering (4 kap.). Talan väcks som klander av syneförrättning. Vid de vanliga tingsrätterna förekommer skadeståndsmål (5 kap.).

2 Lagen (1945:119) om stängselskyldighet för järnväg m.m.

Enligt lagen kan fastighetsdomstolen pröva frågan om skyldighet för innehavare av järnväg att hålla stängsel utmed järnvägen till skydd för större hemdjur, dvs. hästar och nötkreatur. Om järnvägsinnehavaren inte håller stängsel och detta medför skador för djurens ägare ska sådana frågor i konsekvens med ägofredslagens 5 kap. handläggas vid de vanliga tingsrätterna.

3 Lagen (1957:390) om fiskearrenden

En tvist om fiskearrende som inte ska prövas av en arrendenämnd ska tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Det innebär att frågor om bl.a. obetalda arrendeavgifter och vanvård av fisket prövas av fastighetsdomstol. Det finns inga särskilda regler om rättegången.

4 Jordabalken (1970:994)

Enligt 8 kap. 32 § jordabalken ska en arrendetvist som inte ska prövas av en arrendenämnd tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen. Ärenden enligt 9 kap. 24 § jordabalken om utseende av synemän ska enligt 8 kap. 32 § också hänskjutas till fastighetsdomstol. I fråga om processer av nu nämnda slag innehåller jordabalken inga regler om rättegången. Fastighetsdomstol ska vidare enligt 13 kap. 23 § jordabalken i fråga om tomträtt ta upp mål om omprövning eller jämkning av avgäld, klander av uppsägning eller bestämmande av lösesumma. I 13 kap. 24 § jordabalken finns för mål om tomträtt särskilda regler om rättegången med hänvisning till expropriationslagen. Paragrafen innehåller dock särskilda regler om fördelning av rättegångskostnader. Övriga tvister som gäller fast egendom, bl.a. hyrestvister samt mål om fastighetsköp, prövas vid den tingsrätt där fastigheten är belägen, s.k. fastighetsforum.

5 Fastighetsbildningslagen (1970:988)

Fastighetsbildning sker som fastighetsreglering, om den avser ombildning av fastigheter och som avstyckning, klyvning eller sammanläggning om den avser nybildning av fastighet. Fråga om fastighetsbildning prövas vid förrättning. En förrättning handläggs av lantmäterimyndighet i enlighet med förfaranderegler i 4 kap. fastighetsbildningslagen. Regler om värdering och om ersättning mellan sakägare finns i 5 kap. 9–17 och 27 §§. Sådana frågor avgörs i första instans av lantmäterimyndigheten. Detsamma gäller förordnande om inlösen enligt 8 kap. fastighetsbildningslagen. Vid värdering av egendom tillämpas bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen. Mål enligt fastighetsbildningslagen överklagas till fastighetsdomstol. Beträffande rättegången i fastighetsbildningsmål finns särskilda regler i 15 kap. och 16 kap. fastighetsbildningslagen. I fråga om rättegångskostnader gäller enligt 16 kap. 14 § fastighetsbildningslagen bl.a. att fastighetsdomstolen, efter vad som är skäligt, kan besluta att sakägare som förlorar målet ska ersätta annan sakägare dennes rättegångskostnad. Domstolarnas avgöranden i sak i fastighetsbildningsmål ska enligt 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen benämnas utslag. Även i fråga om rättegången i

hovrätt och i Högsta domstolen finns i 17 kap. och 18 kap. fastighetsbildningslagen särskilda bestämmelser.

6 Rennäringslagen (1971:437)

Renskötselrätt kan upphävas på grunder som anges i rennäringslagen som självständig rättighetsexpropriation. Bestämmelserna i expropriationslagen gäller för förfarandet. Talan riktas mot den sameby inom vars betesområde upphävandet ska ske. Som andra expropriationsmål ska ett mål om upphävande och ersättning handläggas vid fastighetsdomstol.

7 Väglagen (1971:948)

En fråga om byggande av väg prövas av Vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om Vägverket och länsstyrelsen har olika uppfattning, hänskjuts frågan till regeringens prövning. Staten eller kommunen är väghållare för allmänna vägar. Vägrätt innefattar rätt för väghållaren att nyttja mark eller annat utrymme som behövs för väg, trots den rätt som någon annan kan ha till fastigheten. Byggande av väg får påbörjas först sedan arbetsplan har upprättats och, när det behövs, blivit fastställd. Har väghållare fått vägrätt, är fastighetens ägare, liksom innehavare av särskild rätt till fastigheten, berättigad att av väghållaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av vägens byggande eller användande, om det inte har avtalats eller uppenbarligen förutsatts att ersättning inte ska lämnas. Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. expropriationslagen i tillämpliga delar. Även i andra angivna situationer finns det rätt för fastighetsägaren till ersättning. Det finns också regler om inlösen. Har överenskommelse *inte* träffats om ersättning eller om inlösen, ska den som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen väcka talan vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten eller anordningen är belägen. Även väghållaren kan på samma sätt påkalla prövning av ersättning som tillkommer fastighetsägare eller annan sakägare. I mål om ersättning och inlösen gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i expropriationslagen om rättegång samt om rättegångskostnader och kostnader vid fördelning av ersättning. Ogillas yrkande om ersättning och har målet inte anhängiggjorts av

väghållaren, tillämpas dock 15 kap. 6 § PBL i fråga om rättegångskostnaderna. Ogillas yrkande om inlösen tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad.

8 Lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering

Lagen innehåller regler om bl.a. äganderättsutredning beträffande område där äganderätten till fast egendom är oviss samt om beslut om erkännande av privat jorddelning. Äganderättsutredning och legalisering sker vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndigheten. I fråga om talan mot beslut som avser äganderättsförtecknings innehåll eller annat beslut av lantmäterimyndigheten samt angående förfarandet i mål som fullföljts tillämpas 15–18 kap. fastighetsbildningslagen.

9 Lagen (1972:114) med anledning av konvention med Norge om renbetning

Enligt lagen lämnas ersättning av statsmedel för skada eller olägenhet för renskötsel på svenskt område med hänsyn till tidigare rätt till renskötsel, om skadan eller olägenheten uppkommit efter den 30 april 2002. Eftersom talan om ersättning skulle ha väckts vid fastighetsdomstol före utgången av april 2005 kommer denna lag inte att leda till nya mål vid miljödomstolarna.

10 Expropriationslagen (1972:719)

Med expropriation avses i lagen hela det förfarande som inleds med en ansökan om expropriationstillstånd och som fortsätter med tillståndsgivningen, rättegången med fastighetsdomstol som första instans samt betalning av expropriationsersättning. För fastighet som exproprieras ska i princip betalas en ersättning som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Närmare bestämmelser om hur expropriationsersättningen ska beräknas finns i 4 kap. expropriationslagen. I 5 kap. expropriationslagen finns ett betydande antal rättegångsregler som bl.a. gäller rätt domstol, prövning av yrkanden som har samband med expropriationsmålet, talerätt, innehållet i en stämningsansökan, företrädare för upplösta sammanslutningar, utfärdande av stämning, förberedelsen i målet, avgörande i parts ute-

varo, verkan av återkallelse, förhandstillträde, särskild talan, vad domstolens prövning får avse i fråga om ersättningens storlek samt vad som får ligga till grund för domstolens prövning. Vidare finns i 7 kap. expropriationslagen särskilda bestämmelser om bl.a. rättegångskostnader.

Reglerna i 4 kap. expropriationslagen är grundläggande i fråga om beräkning av ersättning vid rättsenliga ingrepp enligt den fastighetsrättsliga lagstiftningen. I förarbetena till PBL uttalas t.ex. att de ersättningsregler som ska vara generellt tillämpliga vid olika former av tvångsingripanden bör finnas i expropriationslagen. Ersättningsbestämmelserna i expropriationslagen får en vidsträckt tillämpning genom hänvisningsregler i annan lagstiftning.

Talan i expropriationsmål får väckas av den som har sökt eller erhållit tillstånd till expropriation. Talan får även väckas av fastighetsägare och andra sakägare sedan tillstånd har meddelats och fastigheten eller del av denna tillträtts av den exproprierande. Expropriationslagens bestämmelser om stämningsansökningens innehåll innefattar bl.a. en uppgiftsskyldighet beträffande kända sakägare. I princip gäller att den exproprierande får ta egendomen i anspråk först i och med att expropriationsersättningen har slutligt fastställts och betalats. Domstolen kan emellertid tillåta den exproprierande att få tillträde till egendomen på ett tidigare stadium.

Huvudprincipen är att den exproprierande svarar för både sina egna och motpartens kostnader såväl i ärendet om expropriationstillstånd som i målet vid fastighetsdomstolen och i ärendet vid expropriationsersättningens fördelning. I högre rätt svarar den exproprierande för sina egna kostnader och för kostnader som uppkommit för motpart genom att den exproprierande fullföljt talan. Den som utsätts för expropriation behöver således svara för sina egna kostnader endast när han fullföljt talan och förlorat. Fråga om ersättning för expropriationskostnad prövas av fastighetsdomstolen, även om frågan inte gäller kostnad vid domstolen.

11 Lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag

Enligt lagen kan godmanskap avvecklas för bortavarande eller okända delägare i skifteslag som undergått laga skifte. Lantmäterimyndigheten ska upprätta en förteckning som anger dem som har

rätt att utfå av den gode mannen förvaltade medel. Lantmätarens beslut får överklagas till fastighetsdomstolen.

12 Ledningsrättslagen (1973:1144)

Syftet med ledningsrättslagen är att säkerställa rätt att dra fram och bibehålla ledningar över annans mark. Den som för ledning vill utnyttja utrymme inom fastighet kan få rätt till detta, s.k. ledningsrätt. Ledningar kan även dras fram med stöd av servitut och nyttjanderättsavtal. Ledningsrättslagens tillämpningsområde är begränsat till i lagen uppräknade slag av ledningar. Mark eller annat utrymme för ledning får tas i anspråk på fastighet om det inte orsakar synnerligt men för fastigheten. Även om synnerligt men uppkommer är fastighet skyldig att avstå utrymme om ledningen är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt eller om ledningen enligt beslut av koncessionsmyndighet ska dras fram över fastigheten. Om ägaren begär det ska fastigheten inlösas. I fråga om ersättning för upplåtelse, inlösen samt skada ska expropriationslagen tillämpas. Beslut om ersättning meddelas i samband med förrättning. Ledningsrättslagen ska inte tillämpas beträffande ersättning för skada eller intrång som uppkommit efter förrättningen och som inte har kunnat förutses vid denna. Ledningsrättsfråga upptas efter ansökan eller vid fastighetsreglering. I fråga om förrättningen ska regler i 4 kap. och 6 kap. fastighetsbildningslagen tillämpas. Lantmäterimyndigheten ska, om inte något hinder finns mot upplåtelsen, meddela ledningsbeslut. I fråga om fullföljd av talan mot beslut av lantmäterimyndigheten ska bestämmelserna i 16–18 kap. fastighetsbildningslagen tillämpas. I fråga om rättegångskostnader i ledningsrättsmål ska därvid i mål om inlösen-ersättning sakägare som avstår mark få ersättning för sina kostnader oberoende av utgången i målet (29 § och 16 kap. 14 § andra stycket fastighetsbildningslagen). För det fall att talan som fullföljts av sakägare ogillas kan domstolen dels förordna att han ska bära sina egna kostnader om han har inlett rättegången utan tillräckliga skäl och dels förplikta honom att ersätta motpartens kostnader om rättegången uppenbart inletts utan skälig grund (16 kap. 4 § tredje stycket fastighetsbildningslagen och 15 kap. 6 § PBL).

13 Anläggningslagen (1973:1149)

Enligt anläggningslagen kan inrättas anläggning som är gemensam för flera fastigheter och som tillgodoser ändamål av stadigvarande betydelse för dem (gemensamhetsanläggning). Fråga om gemensamhetsanläggning prövas vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndighet. I likhet med ledningsrättslagen innehåller anläggningslagen regler om avstående av mark, ersättning, oförutsedda skador, förrättningsförfarandet med hänvisning till 4 kap. FBL m.m., överklagande till och handläggning vid fastighetsdomstolen. Alla ersättningsfrågor, utom sådana som gäller oförutsedda skador, handläggs vid förrättning.

14 Lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Lagen avser förvaltning av samfälligheter som bildats enligt fastighetsbildningslagstiftningen. Förvaltning kan ske genom delägarförvaltning eller genom föreningsförvaltning. Vid delägarförvaltning beslutar delägarna gemensamt. Frågor som delägarna inte kan enas om kan behandlas vid sammanträde som hålls av lantmäterimyndigheten. Mot beslut vid ett sådant sammanträde får klander-talan väckas hos fastighetsdomstolen. Förvaltningen kan också ske genom en särskild juridisk person, en samfällighetsförening. En sådan förening bildas vid sammanträde med delägarna som på begäran av delägare kan hållas av lantmäterimyndigheten. Vid sammanträde enligt samfällighetslagen avgörs dock inte materiella frågor avseende berörd fastighetsbildningslag. Även om besluten kan fattas samtidigt med att frågor om bildande av samfälligheten avgörs, är det i den materiella lagstiftningen som frågor om andels-tal m.m. behandlas. Talan om klander mot beslut vid bildande av samfällighetsförening kan föras vid fastighetsdomstol. Detsamma gäller talan mot föreningsbeslut om uttaxering av bidrag och beslut vid föreningsstämma. Om det gäller en samfällighet som har bildats enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverk-samhet ska dock talan väckas vid miljödomstolen. Lantmäterimyndighets beslut enligt samfällighetslagen får överklagas till förvaltningsdomstol.

15 Bostadsförvaltningslagen (1977:792)

Bostadsförvaltningslagen anknyter till de skyddsregler till förmån för hyresgäster som finns i 12 kap. jordabalken. Försummar en fastighetsägare värden av sin fastighet eller underlåter han att vidta angelägna åtgärder för att bevara sundhet, ordning och skick inom fastigheten eller om han på annat sätt inte förvaltar fastigheten på ett för de boende godtagbart sätt, får hyresnämnden besluta om särskild förvaltning av fastigheten. En förvaltare ska lämna in en årsredovisning till hyresnämnden. Vill fastighetsägaren klandra redovisning för viss redovisningsperiod, ska han inom ett år från det han av hyresnämnden mottog redovisningen väcka talan mot förvaltaren vid fastighetsdomstolen. Det kan dock vara så att en tillfredsställande förvaltning inte kan uppnås, trots tvångsförvaltning. I ett sådant läge får kommunen lösa fastigheten. Talan om inlösen ska väckas vid fastighetsdomstolen. I fråga om inlösen gäller expropriationslagen.

16 Lagen (1978:160) om vissa rörledningar

Rörledning för transport av råolja eller produkt av råolja eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle får inte utan särskilt tillstånd (koncession) framdras eller begagnas. Fråga om koncession prövas av regeringen. För koncession krävs att ledningen är lämplig från allmän synpunkt. En koncession kan förenas med villkor. Ansökan om koncession ges in till den myndighet som regeringen bestämmer. En koncession får för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställs för att den som innehar koncessionen ska fullgöra sin skyldighet enligt 16 § att ta bort ledningen och vidta andra åtgärder för återställning. Staten, kommuner, landsting och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet. Krävs för återställningsåtgärder att annans mark tas i anspråk, får den myndighet som regeringen bestämmer besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningsåtgärderna ska utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller den myndighet som regeringen bestämmer lämnat tillstånd till åtgärden. Föranleder återställningsåtgärderna skada eller intrång, ska ersättning härför utgå. Talan om ersättning väcks

vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

17 Jordförvärvslagen (1979:230)

Enligt jordförvärvslagen krävs i vissa fall tillstånd till förvärv av lantbruksegendom. Blir ett köp ogiltigt till följd av att förvärvs-tillstånd vägras är staten skyldig att lösa egendomen till det pris som har avtalats, om säljaren begär det. Sådan skyldighet föreligger dock inte, om köpeskillingen eller annan ersättning inte endast obetydligt överstiger egendomens värde med hänsyn till dess avkastning och övriga omständigheter eller om avtalsvillkoren i övrigt är oskäligen. Begäran om inlösen ska framställas hos länsstyrelsen inom tre månader efter det att avslagsbeslutet vunnit laga kraft. Talan om inlösen ska väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen inom sex månader från nämnda tidpunkt. En motsvarande bestämmelse om inlösen finns i 14 § förköpslagen (1967:868). Talan om inlösen enligt förköps-lagen ska dock föras vid den domstol inom vars domkrets fastigheten är belägen och alltså inte vid fastighetsdomstol.

18 Skogsvårdslagen (1979:429)

Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om ersättning när tillstånd vägras till skogsavverkning i fjällnära skog. I sådana fall gäller dels bestämmelserna i 25 kap. 6 § miljöbalken om rättegångskostnader och dels balkens bestämmelser i 31 kap. 2 § (som innehåller en allmän hänvisning till expropriationslagen), 4 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket första meningen, 8 § första meningen, 9, 12 och 13 §§, 15 § första stycket första meningen och andra stycket, 31 § tredje stycket samt 32 och 33 §§ om hur ersättningen bestäms. Vad som i dessa bestämmelser sägs om miljödomstol ska i stället gälla fastighetsdomstol.

19 Lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt

Lagen innehåller regler om rätt till ersättning för innehavare av enskild fiskerätt för inkomstbortfall till följd av den reform om fritt handredskapsfiske på bl.a. ostkusten som genomfördes år 1985. Då anspråk på ersättning skulle ha framställts före utgången av år 1989 och det inte finns några mål anhängiga torde lagen numera sakna betydelse.

20 Lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter

För undersökning och bearbetning av fyndigheter av torv för att utvinna energi fordras enligt huvudregeln särskilt tillstånd (koncession). Skada eller intrång, som föranleds av undersökningsarbete, ska ersättas av koncessionshavaren. Ägare till mark som tas i anspråk för bearbetning eller härmed sammanhängande verksamhet är berättigad att av koncessionshavaren få intrångsersättning och annan ersättning för skada. Samma rätt till ersättning har innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastighet som berörs av ianspråktagandet. Beträffande ersättningen gäller 4 kap. expropriationslagen i tillämpliga delar. Uppstår till följd av att mark tas i anspråk synnerligt men för någon fastighet eller del därav, ska koncessionshavaren lösa det område som lider sådant men, om ägaren begär det. Kan överenskommelse ej träffas om ersättning eller löseskilling, prövas tvisten av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Annan än koncessionshavaren får inte väcka talan innan tillträde har skett. I mål om ersättning och inlösen gäller expropriationslagen.

21 Plan- och bygglagen (1987:10)

En kommun får lösa in mark som ska användas för allmänna platser för vilka kommunen är huvudman. Det finns också, bestämmelser i PBL om skyldighet för kommunen att lösa mark och utge ersättning. Tvist mellan kommunen och fastighetsägare om ersättning för gatukostnader och kostnader för andra allmänna platser och om villkoren för betalning av sådan ersättning prövas av fastighetsdomstolen. I 15 kap. 8 § PBL finns regler om rättegångskostnader.

22 Lagen (1987:11) om exploateringssamverkan

För samverkan mellan fastighetsägare inom ett visst område kan en exploateringssamfällighet bildas. Frågor om sådan exploateringssamverkan prövas vid förrättning som handläggs av lantmäterimyndigheten. Lantmäterimyndigheten får besluta om exploateringssamverkan endast om kommunen enligt 6 kap. 2 § PBL har beslutat att sådan samverkan ska få ske. Vid en exploateringsförrättning ska fastighetsreglering inom samverkansområdet ske i den utsträckning som krävs för att genomföra exploateringen. I lagen regleras frågor om markersättning och inlösen av mark. Samtliga frågor prövas av lantmäterimyndigheten i första instans. Vid bestämmande av ersättning tillämpas 4 kap. expropriationslagen. Lantmäterimyndighetens beslut överklagas till fastighetsdomstolen enligt reglerna i fastighetsbildningslagen. Förutom en regel om överklaganderätt för byggnadsnämnd innehåller lagen inga särskilda rättegångsregler.

23 Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m

I denna lag finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen samt om utförelse och återlämnande av kulturföremål. Länsstyrelsen har tillsyn över kulturminnesvården i länet. Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt lagen. När det gäller byggnadsminnen har ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet rätt till ersättning av staten om skyddsbestämmelser enligt lagen utgör hinder för rivning av en byggnad och skadan är betydande i förhållande till värdet av berörd del av fastigheten eller på annat sätt innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Har fråga väckts om att en byggnad ska förklaras för byggnadsminne, får länsstyrelsen förelägga den som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen att inom viss tid, minst två månader från det han fått del av föreläggandet, anmäla detta till länsstyrelsen. I fråga om ersättning eller inlösen ska expropriationslagen tillämpas. Ogillas talan om ersättning eller inlösen som har väckts av fastighetsägaren eller annan sakägare, kan domstolen förordna att han ska bära sina egna kostnader, om han har inlett rättegången utan tillräckliga skäl. Har rättegången uppen-

bart inletts utan skälig grund, får domstolen dessutom ålägga honom att ersätta staten dess rättegångskostnader. Länsstyrelsens beslut om ersättning och inlösen får inte överklagas. Den som är missnöjd med ett sådant beslut får istället väcka talan mot staten vid fastighetsdomstolen inom ett år från det han fått del av länsstyrelsens beslut. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till ersättning eller inlösen förlorad. Staten får, när fråga väckts eller tagits upp om att förklara en byggnad för byggnadsminne, väcka talan vid fastighetsdomstolen mot sakägare om fastställande av de villkor som ska gälla för ersättning. Om beslut om byggnadsminnesförklaring inte kommer till stånd inom ett år från det att målet avgjorts genom lagakraftgående dom, ska domen inte längre vara bindande för parterna. Även vissa ersättningsfrågor som gäller fornminnen avgörs av fastighetsdomstolen på talan av den som är missnöjd med ett beslut av länsstyrelsen.

24 Minerallagen (1991:45)

Minerallagen gäller undersökning och bearbetning av fastigheter på egen eller annans mark av särskilt angivna mineraliska ämnen (koncessionsmineral). Undersökning får enligt huvudregeln utföras endast av den som har undersökningstillstånd och bearbetning endast av den som har bearbetningskoncession. Tillstånd meddelas av en specialmyndighet, bergmästaren. Minerallagen bygger på expropriationsrättslig grund. Lagen innehåller föreskrifter om ersättning till sakägare. Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Skada eller intrång som föranleds av att mark eller annat utrymme tas i anspråk för bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet ska betalas av koncessionshavaren. Om det uppstår synnerligt men för någon fastighet eller del därav på grund av att mark eller annat utrymme tas i anspråk, ska koncessionshavaren lösa den fastighet eller fastighetsdel som lider sådant men om ägaren begär det. Motsvarande gäller om bearbetningskoncession har beviljats. Beträffande ersättning och löseskilling gäller expropriationslagen. I fråga om ersättning för skada eller intrång som uppstår efter markanvisning och som inte kunde förutses vid denna är lagen inte tillämplig. Tvist om ersättning för undersökningsarbete prövas av bergmästaren. Om en sådan tvist

föreligger vid markanvisningsförrättningen, prövas frågan då. I tvister som inte prövas vid markanvisningsförrättning får bergmästaren anlita sakkunnig och företa syn på platsen. Bergmästaren prövar även tvister om skador med anledning av att bearbetningskoncession har beviljats samt tvister i frågor som uppkommer med anledning av krav på intrångsersättning. Som huvudregel gäller i de uppräknade fallen att tvisterna ska prövas vid markanvisningsförrättningen. Tvister om ersättning för skada eller intrång som uppstår efter markanvisningen och som inte kunde förutses vid denna prövas av den fastighetsdomstol inom vars område koncessionsområdet eller större delen därav finns. Koncessionshavaren ska betala staten och andra sakägare ersättning för deras kostnader vid tvister som prövas av bergmästaren. Koncessionshavaren ska också svara för sina egna kostnader i ärendet. I fråga om statens kostnader gäller det bergmästarens resa och uppehälle i samband med inställelse vid undersökning på platsen. Ersättning som har bestämts vid en markanvisningsförrättning ska enligt huvudregeln betalas inom en månad från det att markanvisningsbeslutet har vunnit laga kraft. Överklagande enligt minerallagen kan ske hos allmän förvaltningsdomstol och hos fastighetsdomstol. Bergmästarens beslut om ersättning överklagas till fastighetsdomstol. Överklagandereglerna i minerallagen bygger på principen att ärenden där rättssaken är huvudsaken ska kunna överklagas till fastighetsdomstol medan avgöranden av lämplighetskaraktär ska överklagas i administrativ ordning. Mellan domstolskategorierna har den uppdelningen gjorts att ersättningsfrågor liksom alla beslut som fattas vid markanvisningsförrättning överklagas till fastighetsdomstol och övriga beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol (prop. 2004/05:40 s. 68). I propositionen antogs att överklagandena enligt minerallagen skulle få endast en marginell betydelse för domstolarna (a prop. s. 79).

25 Bostadsrättslagen (1991:614)

Om ett beslut som fattats på en föreningsstämma enligt bostadsrättslagen innebär att en lägenhet som upplåtits med bostadsrätt kommer att förändras eller i sin helhet behövas tas i anspråk av föreningen med anledning av en om- eller tillbyggnad, ska bostadsrättshavaren ha gått med på beslutet. Om bostadsrätts-

havaren inte ger sitt samtycke till ändringen, blir beslutet ändå giltigt om minst två tredjedelar av de röstande har gått med på beslutet och det dessutom har godkänts av hyresnämnden. Frågan huruvida ett beslut på föreningsstämman har tillkommit i behörig ordning och med föreskriven majoritet är en fråga som prövas av allmän domstol efter talan mot föreningen att beslutet ska upphävas (se 7 kap. 17 § lagen om ekonomiska föreningar och NJA II 1991 s. 391). Talan om ersättning vid inlösen eller för intrång eller för annan skada som en bostadsrättshavare orsakas med anledning av ett beslut om godkännande enligt 16 § första stycket 2. ska dock väckas vid fastighetsdomstolen. I fråga om inlösen och ersättning gäller expropriationslagen. Frågan om inlösen ska ske avgörs av hyresnämnden medan den efterföljande domstolsprövningen vid fastighetsdomstolen enbart är inriktad på frågan om ersättningens storlek. Av en hänvisning till expropriationslagens bestämmelser följer att bostadsrättshavaren har rätt till ersättning för den skada han orsakas i anledning av att hela eller viss del av lägenheten tas i anspråk. Det är i första hand fråga om ersättning för bostadsrätten.

26 Lagen (1995:1652) om byggande av järnväg.

Mark som enligt fastställd järnvägsplan ska användas för järnväg som tillgodoser ett allmänt transportbehov får inlösas av den som ska bygga järnvägen. Fastighetsägare har rätt att påkalla att järnvägsbyggaren löser in fastighet som enligt järnvägsplan ska användas för sådan järnväg. Enligt lagen kan mark förvärvas mark tvångsvis efter förebild av bestämmelser i PBL. Det finns möjlighet för såväl järnvägsbyggare som fastighetsägare att, om man inte lyckas träffa en frivillig uppgörelse, välja om man vill gå vidare genom ett förrättningsförfarande enligt reglerna om fastighetsreglering i fastighetsbildningslagen eller genom att, enligt järnvägsbyggnadslagets regler, väcka talan om inlösen vid fastighetsdomstol. Inte minst sett ur fastighetsägarens perspektiv är det en fördel att, genom att begära antingen fastighetsreglering eller inlösen, snabbt kunna få ersättning för den skada som ianspråktagandet av marken innebär. Av central betydelse för frågan om inlösenrätt för järnvägsbyggaren är att en järnvägsplan alltid ska utformas så att de fördelar som kan vinnas med den överväger de olägenheter som planen orsakar enskilda.

27 Ellagen (1997:857)

Enligt 2 kap. 1 § ellagen gäller att en elektrisk starkströmsledning inte får byggas utan tillstånd av regeringen. Ett sådant tillstånd kallas nätkoncession. Om en nätkoncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. I samband med att nätkoncessionen upphör ska nätmyndigheten, det vill säga Statens energimyndighet, fastställa koncessionshavarens skyldigheter i detta hänseende. Om den som senast har haft nätkoncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får nätmyndigheten förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om en elektrisk starkströmsledning har byggts utan nätkoncession, där sådan behövs, får nätmyndigheten förelägga ledningens innehavare att ta bort ledningen med tillhörande anläggningar och vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. Om ledningens innehavare inte fullgör sina skyldigheter får nätmyndigheten även i detta fall förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställningsåtgärder får nätmyndigheten besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningsåtgärderna ska utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller nätmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärderna ska kunna vidtas. Om återställningsåtgärderna föranleder skada eller intrång, ska ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

Ellagen innehåller också i 10 kap. regler om skadestånd. Man kan säga att dessa regler innebär en speciallagstiftning i förhållande till skadeståndslagen (1972:207). Det gäller bl.a. ansvar för skada genom inverkan av el från starkströmsanläggning samt produkt-

ansvar. Vidare finns i 11 kap. regler om skadestånd vid avbruten överföring av el. Tvister i frågor som nu senast nämnts handläggs inte vid fastighetsdomstol utan vid allmän domstol.

28 Lagen (1997:1320) om kärnkraftens avveckling

Om rätten att driva en kärnkraftsreaktor för att utvinna kärnenergi upphör att gälla har tillståndshavare och ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift rätt till ersättning av staten för förlusten. När ersättningen ska bestämmas, tillämpas 4 kap. expropriationslagen. Ersättning enligt lagen ska fastställas av fastighetsdomstol. Talan om fastställande av ersättning får väckas av staten eller av tillståndshavare eller av ägare till fastighet som har använts vid reaktordrift. Staten ska väcka talan inom tre år efter det att rätten att driva kärnkraftsreaktorn har upphört, om inte talan dessförinnan har väckts av någon annan.

29 Lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar

Om innehavaren av en nätkoncession för en anläggning i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt ellagstiftningen ska anläggningen ställas under särskild förvaltning av en särskild förvaltare efter beslut av länsrätten. Det finns två former av särskild förvaltning, förvaltningsföreläggande, där koncessionshavaren träffar ett avtal om förvaltningen med den tilltänkte förvaltaren, och tvångsförvaltning, där länsrätten utser förvaltare och där formerna för förvaltningen regleras i lagen. Om en varaktigt tillfredsställande förvaltning sannolikt inte kan åstadkommas får staten lösa in anläggningen. Om anläggningens ägare också är ägare till en fastighet på vilken anläggningen, helt eller delvis, är belägen ska även fastigheten eller, om det är lämpligt, del av fastigheten lösas. Mål om inlösen ska tas upp av den fastighetsdomstol inom vars område anläggningen eller större delen av den ligger. I fråga om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen. Frågan om inlösen kan aktualiseras direkt i samband med att frågan om tvångsförvaltning blir aktuell men frågan kan också bli aktuell under pågående tvångsförvaltning. Om nätföretaget vill klandra förvalt-

ningen, ska talan väckas mot förvaltaren vid fastighetsdomstolen inom ett år från det att nätföretaget tog emot redovisningen.

30 Naturgaslagen (2005:403)

En naturgasledning får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession) av regeringen. Om en koncession upphör att gälla, är den som senast haft koncessionen skyldig att ta bort den berörda ledningen eller anläggningen samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. I samband med att koncessionen upphör att gälla ska regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, tillsynsmyndigheten fastställa koncessionshavarens skyldigheter. Om den som senast haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter, får tillsynsmyndigheten förelägga denne vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på dennes bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas. Om en ledning eller anläggning har byggts utan koncession där sådan behövs, får tillsynsmyndigheten förelägga ledningens eller anläggningens innehavare att ta bort denna samt att vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. Om innehavaren inte fullgör sina skyldigheter, får tillsynsmyndigheten förelägga innehavaren vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna ska vidtas på innehavarens bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna ska vidtas på innehavarens bekostnad får verkställas. Om någon annans mark behöver tas i anspråk för återställning, får tillsynsmyndigheten besluta att tillträde till marken ska lämnas under viss tid. Återställningen ska utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnader får uppföras eller vägar byggas endast om markens ägare och den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt till det eller om tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningen ska kunna utföras. Om återställningen orsakar skada eller intrång, ska ersättning för detta lämnas. Talan om ersättning väcks vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen av denna ligger.

I lagen finns också bestämmelser om skadestånd vid avbruten överföring av naturgas. Tvister i sådana frågor avgörs av allmän domstol.

Alternativt författningsförslag – sammanhållen prövning

1 Förslag till lag om ändring i miljöbalken (1998:808)

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 kap.

1 §

Förvaltningsmyndigheterna och kommunerna prövar ärenden enligt vad som är föreskrivet i balken eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av balken.

Kommuners beslut i frågor som rör bildande, ändring eller upphävande av naturreservat, kulturresevat, naturminnen, djur- och växtskyddsområden, strandskyddsområden eller vattenskyddsområden, utom frågor om ersättning, får överklagas hos länsstyrelsen om inte annat är särskilt föreskrivet. Kommunala nämnders beslut i särskilda fall får överklagas hos länsstyrelsen, om inte annat är särskilt föreskrivet.

Länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

Den myndighet som prövar frågor om

1. tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,

2. godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken,

3. tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att riva ut eller ta en vattenanläggning ur bruk,

4. omprövning av vattenverksamhet eller vattenanläggningar enligt 24 kap. 5–9 §§ miljöbalken

eller enligt 7 kap. 13–15 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. åtgärder som avses i 7 kap.

1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, och

6. tvångsrätt enligt 28 kap.

10–13 §§ miljöbalken,

prövar också frågor om ersättning och inlösen med anledning av dessa tillstånd, rättigheter och åtgärder.

Statliga myndigheters beslut i särskilda fall får överklagas hos miljödomstol enligt 20 kap. 2 § andra stycket. Detsamma gäller beslut av en annan myndighet än regeringen om att bilda, ändra eller upphäva ett biotopskyddsområde.

6 §

En ansökan om tillstånd ska vara skriftlig. Den ska ges in till den tillståndsmyndighet inom vars område verksamheten i huvudsak ska bedrivas och innehålla

1. ritningar och tekniska beskrivningar med uppgifter om förhållandena på platsen, produktionsmängd eller annan liknande uppgift samt användningen av råvaror, andra insatsvaror och ämnen liksom energianvändning,

2. uppgifter om utsläppskällor, art och mängd av förutsebara utsläpp samt förslag till de åtgärder som kan behövas för att förebygga

uppkomsten av avfall,

3. en miljökonsekvensbeskrivning när det krävs enligt 6 kap. och en uppgift om det samråd som skett enligt 6 kap. 4 och 6 §§,

4. förslag till skyddsåtgärder eller försiktighetsmått samt de uppgifter som behövs för att bedöma hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. iakttas,

5. förslag till övervakning och kontroll av verksamheten,

6. i fråga om tillstånd att anlägga, driva eller ändra en verksamhet, en säkerhetsrapport i de fall det finns skyldighet att upprätta en sådan enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, och

7. en icke-teknisk sammanfattning av de uppgifter som anges i 1–6.

En ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska dessutom innehålla

1. uppgift om de fastigheter som berörs av vattenverksamheten och i förekommande fall namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,

2. uppgift om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder, om det inte på grund av verksamhetens omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ytterligare bestämmelser om

vad en ansökan om vattenverksamhet i vissa fall ska innehålla finns i 7 kap. 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

9 §

Om en ansökan tas upp till prövning, ska tillståndsmyndigheten utfärda kungörelse. Kungörelsen ska innehålla

1. en kortfattad redogörelse för ansökan samt i ärende om vattenverksamhet uppgift om de fastigheter som kan beröras,

2. en upplysning om innehållet i 13 §, om den inte kan lämnas på annat lämpligt sätt, samt en upplysningar om innehållet i och sista tid för synpunkter enligt 16 § och för ersättningsanspråk enligt 21 a §,

3. ett tillkännagivande om i vilka tidningar meddelanden i ärendet till parterna ska införas och att meddelandena, om de inte särskilt skickas till en part, hålls tillgängliga hos den som förvarar akten, och

4. aktförvararens adress.

Tillståndsmyndigheten ska förordna någon att förvara ett exemplar av handlingarna i ärendet (aktförvarare). Aktförvarare kan vara en förvaltningsmyndighet, en kommun eller en enskild.

Kungörelsen ska snarast införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen ska i ärenden om

vattenverksamhet sändas till varje sakägare som har angetts i ansökan eller som på annat sätt är känd för tillståndsmyndigheten.

Om ansökan om tillstånd till vattenverksamhet berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, ska en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

21 a §

Yrkanden om ersättning till följd av vattenverksamhet eller en åtgärd enligt 11 kap. 22 § ska framställas inom den tid som tillståndsmyndigheten bestämmer. Myndigheten får avvisa senare framställda yrkanden och synpunkter, om de inte har föranletts av omständigheter som har förekommit senare under handläggningen.

21 b §

När det på yrkande av någon part i ett ärende om vattenverksamhet anses att den ersättning som parten har rätt till bör sättas högre än vad den sökande har föreslagit, får tillståndsmyndigheten även för andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad den sökande har erbjudit i ärendet.

Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats.

21 c §

Om det behövs för tillämpningen av 6 kap. 18 § tredje stycket expropriationslagen (1972:719), ska tillståndsmyndigheten uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

21 d §

Innan tillståndsmyndigheten meddelar ett beslut om inlösen av en fastighetsdel ska en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

22 §

Ett beslut som innebär att tillstånd lämnas till en verksamhet ska kungöras och ska i förekommande fall innehålla bestämmelser om

- 1. den tid som tillståndet ska gälla,*
- 2. verksamhetens ändamål, läge, omfattning, säkerhet och tekniska utformning i övrigt,*
- 3. tillsyn, besiktning och kontroll, såsom utsläppskontroll med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod,*
- 4. skyldigheter att utföra*

skadeförebyggande åtgärder eller att betala ersättning,

5. skyldighet att betala avgifter,

6. de villkor om utsläpp, begränsningsvärden och bästa möjliga teknik som behövs för att hindra eller begränsa skadlig påverkan på grund av föroreningar samt de övriga villkor som behövs för att förhindra skada på eller olägenhet för omgivningen,

7. de villkor som behövs avseende hanteringen i verksamheten av kemiska produkter om hanteringen kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

8. de villkor som behövs om avfallshantering, återvinning och återanvändning om en sådan åtgärd kan medföra olägenheter för den yttre miljön,

9. de villkor som behövs med avseende på hushållningen med naturresurser,

10. de villkor som behövs med avseende på avhjälpande av miljöskada och ställande av säkerhet,

11. de villkor som behövs för att förebygga allvarliga kemikalieolyckor och begränsa följderna av dem för människors hälsa och miljön,

12. den tid inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § får framställas, och

13. den förlust som tillståndshavare enligt 31 kap. 22 och

23 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning.

I bestämmelser som avser tillstånd till miljöfarlig verksamhet eller arbeten för vattenverksamhet ska anges den tid inom vilken den miljöfarliga verksamheten ska ha satts igång eller arbetena för vattenverksamhet ska vara utförda.

Tillståndsmyndigheten får överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa villkor av mindre betydelse.

Ytterligare bestämmelser om vad ett beslut om vattenverksamhet och vattenanläggningar ska innehålla finns i 7 kap. 6 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

26 §

När verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får tillståndsmyndigheten vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp villkorsfrågor tills erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan.

I samband med uppskottsbeslutet ska tillståndsmyndigheten, i fråga om skada som kan antas bli särskilt kännbar, meddela provisoriska föreskrifter om skadeförebyggande åtgärder eller om ersättning. Om det är nödvändigt för att motverka olägen-

heter, ska provisoriska föreskrifter om försiktighetsmått meddelas.

En uppskjuten fråga ska avgöras så snart som möjligt. Ersättning får inte bestämmas till lägre belopp än vad som bestämts provisoriskt.

27 §

Tillståndsmyndigheten får, om det är skäligt, förordna att tillståndet till en verksamhet få tas i anspråk även om beslutet inte har vunnit laga kraft.

Om sökanden, sedan tillstånd till en verksamhet enligt balken har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får tillståndsmyndigheten förordna att beslutet ska gå i verkställighet som om det hade fått laga kraft.

Överklagas ett beslut med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får miljödomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot beslutet i övrigt prövas.

20 kap.

Domstolar

Domstolsprövning

2 §

Miljödomstol prövar som första instans mål om

1. miljöfarlig verksamhet som är ansökningsmål enligt 21 kap. 1 § första stycket,

2. vattenverksamhet och vattenanläggningar enligt 11 kap. samt

Miljödomstol prövar som första instans mål om

lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, utom verksamheter som avser markavvattning vilka verksamheter ska prövas av länsstyrelsen,

3. markavvattningar som enligt lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har överlämnats från länsstyrelsen eller anmälts av en lantmäterimyndighet,

4. ersättning för skada och intrång enligt 28 kap. 2–5 §§,

5. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk och vid vattenverksamhet, om inte annat har särskilt föreskrivits,

6. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

7. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av de solidariskt ansvariga,

8. utdömande av vite som har förelagts med stöd av balken efter särskild ansökan av den myndighet som har förelagt vitet eller, om vitet har förelagts i förfarandet, med tillämpning av 6 § andra stycket lagen (1985:206) om viten, och

9. fördelning av kostnader för gemensamt utnyttjande av information enligt vad som följer av artiklarna 27.6 och 30.3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006

1. ersättning för skada och intrång enligt 28 kap. 2–5 §§,

2. ersättning och inlösen vid ingripande av det allmänna enligt denna balk, om inte annat har särskilt föreskrivits,

3. ersättning för miljöskador och inlösen enligt 32 kap., talan om förbud eller försiktighetsmått enligt 32 kap. 12 § samt grupptalan enligt 32 kap. 13 §,

4. fördelning av solidariskt ansvar mellan flera enligt 10 kap. 6 och 7 §§ på talan av någon av de solidariskt ansvariga,

5. utdömande av vite som förelagts med stöd av balken. I fråga om föreläggande och utdömande av vite gäller i övrigt lagen (1985:206) om viten.

av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach), inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet, ändring av direktiv 1999/45/EG och upphävande av rådets förordning (EEG) nr 793/93 och kommissionens förordning (EG) nr 1488/94 samt rådets direktiv 76/769/EEG och kommissionens direktiv 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG och 2000/21/EG.

Som anges i 19 kap. 1 § tredje stycket prövar miljödomstol, om inte annat är föreskrivet, efter överklagande länsstyrelsens och andra statliga myndigheters beslut enligt denna balk eller föreskrifter som har meddelats med stöd av balken samt enligt plan- och bygglagen (1987:10) eller enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Att miljödomstol efter överklagande prövar Kronofogdemyndighetens beslut om handräckning framgår av 26 kap. 17 § andra stycket.

Som anges i 19 kap. 1 § tredje stycket prövar miljödomstol, om inte annat är föreskrivet, efter överklagande statliga myndigheters beslut enligt denna balk eller föreskrifter som har meddelats med stöd av balken samt enligt plan- och bygglagen (1987:10) eller enligt lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Att miljödomstol efter överklagande prövar Kronofogdemyndighetens beslut om handräckning framgår av 26 kap. 17 § andra stycket.

24 kap.

13 §

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, medför skador som inte förutsågs av miljödomstolen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk

Om en vattenverksamhet eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna balk, medför skador som inte förutsågs av tillståndsmyndigheten när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa

på ersättning enligt 31 kap. anspråk på ersättning enligt 31 kap.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på verksamhetsutövarens bekostnad av vattenverksamheten eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av Naturvårdsverket, Kammarkollegiet, länsstyrelse eller kommun.

Anspråk på grund av oförutsedda skador *skall* för att få tas upp till prövning framställas till *miljödomstolen* inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av *domstolen* bestämda tiden inom vilken arbetena *skall* vara utförda.

Anspråk på grund av oförutsedda skador *ska* för att få tas upp till prövning framställas till *tillståndsmyndigheten* inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av *myndigheten* bestämda tiden inom vilken arbetena *ska* vara utförda.

Vid skada som avses i 7 kap. 7 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet utgår tiden för framställan dock aldrig tidigare än två år från det att skadan uppkom.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

14 §

Framställan som avses i 13 § *skall* vara skriftlig och ges in till *miljödomstolen* i tre exemplar. Ett exemplar *skall* delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för framställan. Beträffande förfarandet *gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningssmål i 7 kap. 8–12 §§ lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksam-*

Framställan som avses i 13 § *ska* vara skriftlig.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för framställan. Beträffande förfarandet *tillämpas 19 kap. 21 c §.*

het. Dessutom tillämpas 22 kap. 23 § samt 28 § andra och tredje stycket.

25 kap.
5 §

Bestämmelserna i 2–4 §§ gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål om vattenverksamhet får efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten *skall* svara för sina kostnader eller att part som förlorar *skall* ersätta annan parts kostnader.

Beträffande särskilda frågor i ärenden som avses i 2–3 §§ får efter vad som är skäligt förordnas att vardera parten *ska* svara för sina kostnader eller att part som förlorar *ska* ersätta annan parts kostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2010.

2 Förslag till förordning med instruktion för Koncessionsnämnderna för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet

Regionala koncessionsnämnder

1 § Regionala koncessionsnämnder för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet är

1. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Umeå,
2. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Östersund,
3. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Stockholm,
4. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Göteborg, och
5. Koncessionsnämnden för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet i Malmö.

Föreskrifter om koncessionsnämndernas verksamhetsområden finns i förordningen (1998:1323) om miljödomstolarnas domkretsar.

Uppgifter

2 § Prövning enligt miljöbalken av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet ska ske vid en regional koncessionsnämnd för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet när det gäller

1. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken,
2. prövning av alla frågor om tillstånd och villkor för vattenverksamhet enligt 11 kap. 9 § miljöbalken,
3. ansökan om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete eller av åtgärder som strider mot meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten,
4. åtgärder som avses i 7 kap. 1 § 2–5 lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

5. fråga om tvångsrätt enligt 28 kap. 10–13 §§ miljöbalken,
6. frågor om ersättning i ärenden som avses i punkterna 2–5,
7. frågor om bidrag ur byggedemedel enligt 4 § förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter, och
8. ärenden enligt lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.

Ledning

3 § En koncessionsnämnd leds av en myndighetschef.

Organisation

4 § Koncessionsnämnderna ska ha kanslier på de orter som anges i 1 §.

En länsstyrelse som finns på en ort där det finns en koncessionsnämnd ska upplåta lokaler samt utföra handläggande och administrativa uppgifter åt koncessionsnämnden enligt avtal mellan respektive länsstyrelse och nämnd.

Ärendenas handläggning

5 § Vid prövningen av ärenden som avses i 2 § består en koncessionsnämnd av en lagfaren ordförande och en teknisk ledamot med utbildning eller erfarenhet inom de områden som omfattas av nämndens verksamhet samt två sakkunniga ledamöter. De sakkunniga ledamöterna ska ha erfarenhet av frågor som faller inom verksamhetsområdet för Naturvårdsverket samt, alltefter ärendets beskaffenhet, av industriell eller kommunal verksamhet. Ytterligare en jurist får ingå i nämnden. Vid avgörande av ett ärende av enkel beskaffenhet får nämnden bestå av två ledamöter, varav minst en ska vara jurist.

Vid prövning av fråga om avvisning av ansökan eller avskrivning av ärende får nämnden bestå av en ledamot som är jurist. Myndighetens arbetsordning ska innehålla föreskrifter om förberedande åtgärder och handläggning av överklagande av nämndens beslut.

6 § Reglerna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv ska tillämpas av koncessionsnämnderna.

7 § Om det framkommer skiljaktiga meningar vid en överläggning, tillämpas föreskrifterna i 16 kap. rättegångsbalken om omröstning i tvistemål. En nämnd bestämmer dock själv i vilken turordning ledamöterna ska säga sin mening.

8 § Ytterligare bestämmelser om förfarandet i en koncessionsnämnd finns i 19 kap. miljöbalken och i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet.

Samråd mellan koncessionsnämnderna

9 § Koncessionsnämnderna ska gemensamt besluta om en arbetsordning enligt 4 § myndighetsförordningen (2007:515) samt samråda även i andra frågor av gemensamt slag.

Anställningar

10 § Myndighetens chef samt de ledamöter som är jurister och tekniska experter anställs tills vidare av regeringen.

Regeringen förordnar sakkunniga ledamöter för varje koncessionsnämnd. Sakkunnig ledamot vars uppdrag har upphört får utan särskilt förordnande tjänstgöra vid fortsatt behandling av ärende i vars handläggning han eller hon tidigare har deltagit.

Andra anställda ledamöter än myndighetens chef ska ha sin anställning vid en viss koncessionsnämnd men är skyldiga att när det är lämpligt med hänsyn till ett ärendes beskaffenhet eller när behov annars finns tjänstgöra även vid de andra koncessionsnämnderna.

Övrig personal anställs av koncessionsnämnden.

Verkställighet

11 § En koncessionsnämnds beslut i ersättningsfrågor får verkställas.

Överklaganden

12 § Bestämmelser om överklagande av en koncessionsnämnds beslut finns i 19 kap. 1 § och 20 kap. 2 § miljöbalken.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Den som genom en vattenverksamhet, för vilken bygdeavgift *skall* betalas enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, lider skada får skriftligen ansöka hos *miljödostolen* om bidrag ur avgiftsmedlen till kostnaderna för att förebygga eller minska sådan skada eller om ersättning för skadan. Har någon ersättning för skadan tidigare bestämts av *miljödostolen* får ansökan inte göras.

Om ansökningen ges in före utgången av den tid som enligt 24 kap. 13 § miljöbalken gäller för anmälan av anspråk för oförutsedda skador, *skall* den inte tas upp till prövning före utgången av den tiden, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Om flera ansökningar har getts in, bör de såvitt möjligt prövas samtidigt.

Den som genom en vattenverksamhet, för vilken bygdeavgift *ska* betalas enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, lider skada får skriftligen ansöka hos *den tillståndsmyndighet som regeringen bestämmer* om bidrag ur avgiftsmedlen till kostnaderna för att förebygga eller minska sådan skada eller om ersättning för skadan. Har någon ersättning för skadan tidigare bestämts får ansökan inte göras.

Om ansökningen ges in före utgången av den tid som enligt 24 kap. 13 § miljöbalken gäller för anmälan av anspråk för oförutsedda skador, *ska* den inte tas upp till prövning före utgången av den tiden, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Om flera ansökningar har getts in, bör de såvitt möjligt prövas samtidigt.

5 §

Vid avgörande av ärenden som avses i 4 § skall miljödostolen ha den sammansättning som anges i 20 kap. 4 och 5 §§ miljöbalken.

Vid avgörandet *skall* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om *miljödostolen* anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för *miljödostolen*, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *skall* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. *Miljödostolen* får bestämma att sökanden *skall* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i ärendet.

Vid avgörandet *ska* hänsyn tas till vad som i varje särskilt fall kan anses skäligt. Om *tillståndsmyndigheten* anser att en särskild utredning behövs, får en sådan utredning göras genom att upplysningar begärs från myndigheter i orten eller på något annat lämpligt sätt. När omständigheterna föranleder det, bör en kungörelse om ärendet införas i ortstidning.

Särskilda kostnader för *tillståndsmyndigheten*, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, *ska* betalas av medel som enligt 6 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har betalats för vattenverksamheten. *Myndigheten* får bestämma att sökanden *ska* av samma medel få skälig ersättning för sina kostnader i ärendet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.

Antal ärenden rörande tillstånd till markavvattning hos länsstyrelserna åren 2003–2007

Länsstyrelse	2003	2004	2005	2006	2007
Stockholm	1	2	1	3	3
Uppsala	0	0	2	0	1
Södermanland	0	0	0	0	0
Östergötland	0	0	0	1	0
Jönköping	7	6	2	11	9
Kronoberg	6	6	3	3	3
Kalmar	12	5	10	13	8
Gotland	2	2	3	2	2
Skåne	0	0	2	2	4
Blekinge	-	-	-	-	-
Halland	1	2	1	2	1
Västra Götaland	6	9	3	7	4
Värmland	2	1	1	2	2
Örebro	1	2	4	5	2
Västmanland	0	1	2	1	2
Dalarna	2	2	3	2	2
Gävleborg	-	-	-	-	-
Västernorrland	2	3	6	1	5
Jämtland	4	10	7	11	7
Västerbotten	11	4	10	9	12
Norrbottnen	4	9	3	3	9
<i>Totalt</i>	<i>61</i>	<i>64</i>	<i>63</i>	<i>78</i>	<i>76</i>

Avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten

I det följande redovisas i kronologisk ordning avgöranden från Högsta domstolen och Regeringsrätten som avser miljö- och fastighetsmål respektive bygglovsärenden m.m. under perioden 2000 och framåt. I anslutning till redovisningen av referaten från Högsta domstolen som avser miljömål anges om talan väckts vid miljödomstolen genom ansökan om tillstånd, stämning eller på annat sätt. Redovisningen omfattar inte sådana mål som gäller sanktioner, särskilda rättsmedel och prövningstillstånd. Redovisningen av notismål från Regeringsrätten omfattar inte rättsprövningar. Rubrikerna till notismålen har utredningen utformat. I fråga om avgöranden från Regeringsrätten har så skett med ledning av ämnesord i en rättsinformationsdatabas.

Högsta domstolen

Miljömål

NJA 2001 s. 279 (ansökan om lagligförklaring) Bestämmelserna i 16 kap. 13 § miljöbalken om rätt för en ideell förening att överklaga domar och beslut enligt balken har ansetts vara tillämpliga när Miljööverdomstolen har meddelat dom efter balkens ikraftträdande i ett mål som inletts före ikraftträdandet, 23 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.

NJA 2001 s. 828 (ansökan om tillstånd) Frågor om prövning enligt vattenlagen av tillåtligheten av ett företag för utvinning av värme och kyla genom bortledning av grundvatten och återledning av samma mängd grundvatten.

NJA 2001 C 40 (ansökan om tillstånd) Fråga om undanröjande av miljödomstolens dom sedan klaganden i mål utan svarande återkallat sitt överklagande till Miljööverdomstolen (13 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken).

NJA 2003 s. 384 (ansökan om stämning) Fråga huruvida en fastighetsägares och hyresvärds skadade egendom kunde anses befinna sig i en hyresgästs verksamhets omgivning, när egendomen förvarades i den lagerlokal där verksamheten bedrevs (32 kap. 1 § miljöbalken).

NJA 2004 s. 88 (ansökan om stämning) Arbetsplan, som fastställts med stöd av väglagen, har inte ansetts utgöra hinder mot enskild talan om förbud enligt miljöbalken mot anläggande av vägen.

NJA 2004 s. 421 (ansökan om tillstånd) Fråga huruvida transporter till och från en miljöfarlig verksamhets anläggningar är att anse som s.k. följd företag enligt miljöbalken. Tillika fråga huruvida den som har ansökt om tillstånd enligt balken till utökad produktion av massa och papper bör åläggas att utreda och lämna förslag på villkor för sådana transporter med stöd av ett s.k. prövotidsförordnande.

NJA 2004 s. 590 (ansökan om tillstånd) Sakägarbegreppet enligt miljöbalken. Frågor i ansökningsmål rörande vattenverksamhet om sökandens skyldighet att betala ersättning för rättegångskostnad (I) och om rätt för andra än sökanden att överklaga domen (II).

NJA 2004 s. 885 (ansökan om förlängning) Miljödomstols dom om förlängning av tiden för att ta i anspråk ett tillstånd att uppföra och driva ett naturgaseldat kraftvärmeverk har inte ansetts vara en sådan dom om tillstånd, godkännande eller dispens som enligt 16 kap. 13 § MB får överklagas av vissa ideella organisationer.

NJA 2005 s. 709 (ansökan om tillstånd) Miljödomstol har ansetts kunna överlåta åt tillsynsmyndighet att fastställa provisoriska föreskrifter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken i motsvarande utsträckning som miljödomstolen får överlåta åt tillsynsmyndigheten att fastställa villkor enligt 25 §.

NJA 2005 N 12 (ansökan om stämning) Fråga om talan om återställningsåtgärder omfattades av bestämmelserna om stämningens mål i 7 kap. 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

NJA 2006 s. 310 (ansökan om tillstånd) Villkor i tillstånd enligt miljöbalken om att verksamhetsutövaren i produktionen inte får använda sådana råvaror eller insatskemikalier för vilka det saknas dokumenterad kunskap om risken för vissa olägenheter för hälsa och miljön har ansetts inte vara godtagbart bl.a. från rättssäkerhetssynpunkt med hänsyn till att det av villkoret inte framgår hur djupgående kunskaper som krävs eller hur de ska vara dokumenterade.

NJA 2006 s. 531 (ansökan om utdömande av vite) Fråga om en miljödomstol ska avvisa en ansökan av en miljö- och byggnämnd om utdömande av vite enligt miljöbalken på grund av att föreskriven ansökningsavgift inte har betalats.

NJA 2008 s. 3 (ansökan om lagligförklaring och tillstånd) Fråga om tillstånd för minikraftverk. Vid prövning av den samhälls-ekonomiska tillåtligheten har intäkter av elcertifikat tillgodoräknats kraftproduktionen.

NJA 2008 s. 55 (ansökan om tillstånd) Tillämpning av reglerna om strandskydd vid prövning av en ansökan om vattenverksamhet.

NJA 2008 s. 748 (ansökan om tillstånd) Det har inte funnits utrymme för Miljööverdomstolen att avvisa en ansökan i ett ansökningsmål enligt miljöbalken med hänvisning till bestämmelsen i 22 kap. 2 § andra stycket miljöbalken. Eftersom en godtagbar miljökonsekvensbeskrivning är en processförutsättning har det emellertid enligt 34 kap. 1 § rättegångsbalken varit möjligt att avvisa en sådan ansökan när bristerna i den miljökonsekvensbeskrivning som ingått i ansökan bedömts vara så väsentliga att ansökningen inte kunnat läggas till grund för prövningen.

Fastighetsmål

NJA 2000 s. 10 Arrende har efter fastighetsreglering kommit att gälla i två fastigheter. Ägarna till de båda fastigheterna har härigenom blivit gemensamt förpliktade gentemot arrendatorn vad avser arrendet i dess helhet. Det har ansetts råda nödvändig processgemenskap mellan fastighetsägarna. Även fråga om tillämpning av 14 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken.

NJA 2000 s. 57 Genom kungl. brev 1810 och 1812 ålades Götha Canal Bolag att anlägga och för all framtid underhålla en vindbrygga över kanalen. Fråga om denna skyldighet utgör ett servitut och om den kan upphävas genom fastighetsreglering.

NJA 2000 s. 100 Fråga om arrendenämnds behörighet att pröva villkor om mjölkkvot i samband med förlängning av avtal om jordbruksarrende.

NJA 2000 s. 165 Fråga om tillämpning av det s k opinionsvillkoret i 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen (1970:988) vid ansökan om omarrondering av fastigheter.

NJA 2000 s. 737 Fråga om ersättning enligt miljöskadelagen (1986:225) för s.k. minskat boendevärde under tiden för byggande av järnväg (Arlandabanan).

NJA 2001 s. 456 Genom fastighetsreglering överfördes – med fastighetsägarnas medgivande – mark omfattande en hel jordbruksfastighet till en annan sådan fastighet. Den överförda marken var utarrenderad. Någon skyldighet att hembjuda fastigheten till arrendatorn enligt reglerna i 5 § lagen (1985:658) om arrendatorers rätt att förvärva arrendestället har inte ansetts föreligga.

NJA 2001 s. 593 Före ett beslut om fastighetsreglering utreddes inte närmare om en inskriven rätt att ta grus på en av de berörda fastigheterna ännu bestod. Eftersom det inte var uppenbart att ett antal personer som påstod sig vara innehavare av rättigheten saknat ställning som sakägare, har ansetts att domvilla som avses i 59 kap. 1 § 1 st. 2 rättegångsbalken förekommit. Enligt grunderna för 59 kap. 3 § 3 st. och 4 § rättegångsbalken har dock förordnats om

ny handläggning hos lantmäterimyndigheten endast beträffande frågan om rätt till grustäkt.

NJA 2001 s. 848 Vid omröstning i samfällighetsförening för avgörande av fråga om ansvarsfrihet för styrelseledamot ska den modifierade andelstalsmetoden enligt 49 § lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter tillämpas, om medlem begär det.

NJA 2002 s. 45 Fråga vid omprövning av tomträttsavgäld om det särskilda värde som fastigheten har för tomträttshavaren ska beaktas vid uppskattningen av fastighetens värde (13 kap. 11 § 2 st. jordabalken).

NJA 2002 s. 161 Anläggningsbeslut har meddelats avseende en småbåtsbrygga. Ägare av grannfastighet har ansetts inte ha rätt att som sakägare överklaga anläggningsbeslutet.

NJA 2002 s. 261 Fråga om ränteberäkning vid betalning av tomträttsavgäld efter omprövning.

NJA 2003 s. 619 Motorväg har anlagts över jord- och skogsbruksfastigheter. I mål om ersättning för upplåtelse av vägrätt uppkommer fråga om beräkning av minskning av fastighets marknadsvärde samt fråga om toleransavdrag och dess beräkning.

NJA 2003 C 44 Ytterligare utredning avseende äganderätten till ett antal skär har ansetts lämpligen bör göras vid hovrätten och inte vid Högsta domstolen som första domstolsinstans.

NJA 2004 s. 106 Fråga vid fastighetsreglering avseende uppdelning av en samfällighet på ägarfastigheterna huruvida regleringen är tillätlig enligt 3 och 5 kap. fastighetsbildningslagen. Också fråga om fastighetsregleringen skulle innebära ett otillbörligt utnyttjande av lagstiftningen för expropriativt ändamål.

NJA 2004 s. 266 Dimensioneringen av en i en gemensamhetsanläggning ingående sektion har ansetts inte stå i strid mot bestämmelserna i anläggningslagen (1973:1149).

NJA 2004 s. 336 En basstation för mobiltelefoni som saknar förbindelse med ett fysiskt ledningsnät har med hänvisning till bl.a.

artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen ansetts inte vara en ledning för vilken ledningsrätt kan fås enligt ledningsrättslagen (1973:1144).

NJA 2005 s. 943 Bostadsarrende. Vid inlösen av arrenderätt och av arrendatorn uppförd byggnad jämte övriga av denne utförda investeringar på arrendestället ska lösenbeloppet i första hand fastställas till det samlade marknadsvärdet av den hembjudna egendomen.

NJA 2006 s. 427 Fråga om hyresvärd haft rätt att återta hyresobjektet på grund av att hyresgästen övergett detta (12 kap. 27 § jordabalken).

NJA 2006 s. 747 En rätt till ett officialservitut har ansetts inte vara berörd av en beslutad gemensamhetsanläggning. Servitutsinnehavaren har därför inte haft rätt att som sakägare föra talan mot anläggningsbeslutet.

NJA 2007 N 49 Fråga om hovrätten förfarit felaktigt genom tillämpning av en värderingsmetod, vid beräkning av ersättning i samband med fastighetsreglering, som parterna inte argumenterat kring.

NJA 2007 s. 125 Enligt ett lagakraftvunnet utslag i mål om fastighetsbestämning har ett markområde förklarats ingå i en häradsallmänning. Utslaget har inte utgjort hinder för ägaren av en annan fastighet att vid allmän domstol föra talan om bättre rätt än häradsallmänningen till markområdet, men har ansetts ha prejudiciell betydelse i tvistemålet. Förutsättningar har därför funnits att utan att utfärda stämning ogilla talan som uppenbart ogrundad.

NJA 2007 s. 695 Fråga om rätt till intrångsersättning vid upplåtelse av ledningsrätt för optokablar inom utrymme för befintliga kraftledningar.

NJA 2008 s. 510 Frågor om rätt till intrångsersättning för ledningsrätt avseende anläggningar för telekommunikation när ledningsrätten upplåtits i stället för tidigare nyttjanderätt (I–III).

Regeringsrätten

RA 2000 ref. 7 En byggnad har med hänsyn till sin konstruktion, utformning och placering inte ansetts som bygglovsbefriad ekonomibyggnad för fårskötsel.

RA 2000 ref. 46 Fråga om eftergift och nedsättning av tilläggsavgift enligt plan- och bygglagen (1987:10) (I och II).

RA 2000 ref. 49 En detaljplanebestämmelse enligt vilken husfasaderna i ett bostadskvarter ska utföras i gult eller rött tegel har ansetts gå utöver det allmänna varsamhetskrav som ställs upp i 3 kap. 10 § plan- och bygglagen med hänsyn till de väsentligt ökade kostnader och övriga svårigheter som visats föreligga att efterleva bestämmelsen. Rättsprövning av regeringsbeslut angående ändring av detaljplan.

RA 2000 not. 116 Hölada och vindskydd för hästar ansågs utgöra ekonomibyggnader för jordbruk och krävde därför inte bygglov.

RA 2001 ref. 31 Enfamiljshus i globform har ansetts förenligt med anpassningskravet i 3 kap. 1 § plan- och bygglagen.

RA 2001 not. 123 Utvändigt tilläggsisolering av enbostadshus ansågs påverka husets yttre utseende i sådan grad att åtgärden krävde bygglov.

RA 2002 ref. 34 När länsrätten i ett s.k. blandat mål enligt plan- och bygglagen avgjort målet i sak och kammarrätten inte meddelat prövningstillstånd, har Regeringsrätten efter att ha upphävt underinstansernas avgöranden överlämnat målet till kammarrätten för fortsatt handläggning.

RA 2002 ref. 63 En basstation för mobiltelefoni, bestående av en 36 m hög mast och två teknikbodar, som ska placeras inom ett planområde som har betecknats som parkmark har inte ansetts som en sådan byggnadsåtgärd som kan ses som en mindre avvikelse från planen.

RA 2002 ref. 65 En detaljplan har under genomförandetiden ändrats genom att en ny detaljplan antagits för en del av planområdet.

Ägarna av några fastigheter, som är belägna inom det ursprungliga planområdet men utanför området för den nya planen, har med hänsyn till omständigheterna ansetts vara berörda av planändringen i den mening som avses i 5 kap. 11 § första stycket plan- och bygglagen. Rättsprövning.

RA 2002 not. 14 Ägare av en fastighet som överklagat byggnadsnämndens beslut avseende en grannes byggnadsåtgärder kunde inte få sin talan prövad sedan fastigheten överlätits.

RA 2004 not. 127 Bygglov krävdes inte för uppsättande av fasadflagga.

RA 2005 ref. 36 En ägare till en fastighet som direkt gränsar till den fastighet som ett bygglov avser har rätt att överklaga bygglovsbeslutet oavsett avståndet mellan bygglovsobjektet och ägarens fastighet eller bostad. Rättsprövning.

RA 2005 ref. 44 Regeringens beslut i ärende om antagande av detaljplan har upphävts då den miljökonsekvensbeskrivning som gjorts inte behandlat exploaterings konsekvenser för fridlysta arter som obestritt uppgivits förekomma inom planområdet. Rättsprövning.

RA 2005 ref. 53 En ridhall som är avsedd för hopp- och dressyrträning av hästar har inte ansetts utgöra en ekonomibyggnad för jordbruk och är därför inte undantagen från kravet på bygglov.

RA 2005 ref. 73 Kontorslokaler har inte ansetts behöva göras tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga eftersom den byggnad i vilka de inryms har inrättats för verksamhet som innefattat arbete som är så fysiskt krävande att det inte kan utföras av personer med nedsatt rörelseförmåga.

RA 2005 not. 76 Kammarrätt borde ha hållit muntlig förhandling i mål om föreläggande enligt plan- och bygglagen.

RA 2005 not. 107 Beslut om rivningslov skulle överklagas hos regeringen.

RA 2005 not. 157 Föreläggande om vite kunde inte göras gällande mot vare sig föregående eller nuvarande ägare av fastighet efter överlåtelse av fastigheten. – En tillbyggnads storlek och utformning bedömdes med hänsyn också till förhållandena inom ett planområde innebära endast en mindre avvikelse från detaljplanen.

RA 2006 ref. 64 En byggnadsnämnd är oförhindrad att pröva en förnyad ansökan om bygglov, trots att frågan om bygglov tidigare avgjorts av länsstyrelse genom lagakraftvunnet beslut.

RA 2006 ref. 88 Regeringens beslut i ett ärende om antagande av detaljplan har upphävts då en miljökonsekvensbeskrivning skulle ha upprättats i fråga om planens påverkan på ett angränsande Natura 2000-område. Rättsprövning.

RA 2006 not. 10 Länsrätt skulle i ett s.k. blandat byggnads mål ha överlämnat målet till kammarrätten för handläggning när länsstyrelsen meddelat det överklagade beslutet före den 1 juli 2003.

RA 2007 ref. 41 Regeringens beslut om en detaljplan har upphävts eftersom något program för planen inte upprättats och det inte kommit fram någon konkret omständighet som visar att det är uppenbart att felet saknat betydelse för avgörandet. Rättsprövning.

RA 2007 ref. 69 Bygglov för ett mobilteletorn och två teknikbodar i ett naturreservat har ansetts strida mot föreskrifterna för reservatet.